

ידך לעמוד בקשרי המלחמה נגד עמלק וגונדא דילי, וכ"ש דהרי כל שוחט ומוהל לגופייהו צריכו מלחמה תמידית לשרש אחרי שרשו של עמלק שהוא מאדים בתולדתו. כאמז"ל (שבת קנו.) האי מאן דאתיליד במאדים הוי אשיד דמא, ואי זכי הוי טבחה או מוהלא (עי' מהרש"א שם). אמנם מנא ידעינן דנתהפך לטוב, דילמא רק משום אומנות כקרדום לחפור בה בחר לו היות שוחט או מוהל, ולעולם טבע אכוריות במקומו עומדת. אולם כבר כ' בס' מדרש אליהו ובשבט מוסר ובס' מעגלי צדק דניכר ממדותיו תהלוכותיו, אם על אדני החסד והרחמים הטבעו, זאת אומרת שהיפך מדותיו התולדותיות, וההיפך מובן. ולזה אמז"ל טוב שבטבחים שותפו של עמלק, דבאמת היא מעבודות הקשות שבמקדש, להפך הטבע מכל וכל ולרכוש לו מדות הדרושות לשו"ב המבוארות בשמלה חדשה הנ"ל, ובעמלק מצינו ג"כ שהי' מוהלא, כמו שדרשו חז"ל על ויונב כך כל הנחשלים, שחתך מילתן וזרקן כלפי מעלה, אלא דכשכבר הורגל השו"ב במדות הראויות לו, כ' השבט מוסר שם דל"ש תו לומר עליו טוב שבטבחים כו'.

וי"ל ג"כ רמז „וצא“, דיהי' בכונת יחוד הוי"ה אדנ"י, עיי' וצא הלחם בעמלק דלבר נטלין ולא עאלין הני כלבין דחציפין, ואז כל תרעין פתיחין לי' כמ"ש פתחו שערים כו' שומר אמונים, ואמז"ל א"ת אמונים אלא אמונים, אמן יחוד הוי"ה אדנ"י ב"ה. ובוזה אפשר לדרוש סמוכין ס"פ יתרו לפ' משפטים: ולא תעלה במעלות (אם כפשוטו, הוא עילוי וגבהות כפי הכל"י, או מלשון במעלם אשר מעלו בי, עי' ראב"ע ס"פ יתרו, שלא תמעל מעל) על מזבחי (כשתעמוד על הזבח, כדי אשר) לא תגלה ערותך עליו, (כי אין לך ערוה גדולה מזו, כשנתגלה קלונו כשכחו של מאדים עודו מסתולל בו, ומאדים הוא דין קשה, לכך סמך לי') ואלה המשפטים אשר תשים, ות"א ואילין דיניא די תסדר, דסופו שיתעוררו הדינים ר"ל עליו על עצמו (ואיתא בפסיקתא (הובא בס'

מדרש אליהו בביאורו למגלת אסתר) זכרונכם משלי אפר, אמר הקב"ה, הוו זהירים בב' זכירות שכתבתי לכם בתורה, תמחה את זכר עמלק, שנ' כי מחה אמה את זכר עמלק, משלי אפר, משולים לאפר, אם זכיתם הרי אתם בניו של אברהם אביכם שנ' בו ואנכי עפר ואפר, ואם לאו לגבי חומר גביכם, התקינו עצמכם לשיעבודה של מצרים, שנ' וימררו כו' בחומר, עכ"ל. והביא מדרש אליהו הנ"ל דעמלק הי' יועץ לפרעה לשעבוד זה. וי"ל שאם אנחנו משולים לאפר במדת אאע"ה, יש לאל ידינו לבטל קליפת עמלק מקרבנו שהוא ר"ם, וממילא אין בנו מקום המדת אכוריות העמלקית, ואז הננו בניו של אאע"ה מדת החסד. ואם לאו ח"ו מתעוררת אכוריותו של עמלק שהוא שעבוד מצרים שהיתה בעצתו). וכ"ש לפמ"ש השבט מוסר, אם יכופר העון הזה לכם עד תמתון, דכיון דשחטו הבעל חיים דרך הריגה ולא רחמו לתקנה, עד ימתון הם במיתה זו, שיתגלגלו בבהמה ותהי נהרגת כדי שירגיש בצער שעשה, ואח"כ יכנס בבהמה אחרת ויתכפר בהכשר שחיטה ע"ש, והבא לטהר מסייעין לו, והי' יהי' בעזרו להתזיר הדבר למקורו, וכבוד הי' יזריח עליו אורו, ואנן אכלינן בשרא משופרא דשופרא, בקדושה וטהרה, כמצות הי' ברה.

ויצא

ויצא יעקב. רשב"נ פתח, שיר למעלות אשא עיני אל ההרים, אשא עיני אל ההורים למלפני ולמעבדני, מאין יבא עזרי, אליעזר בשעה שהלך להביא את רבקה מה כתיב בי' ויקח העבד עשרה גמלים וגו', ואני לא נזם א' ולא צמיד אחד — חזר ואמר מה אני מובד סברי מן בריי, ח"ו לית אנא מובד סברי מן בריי, אלא עזרי מעם הי' (מ"ר).

וי"ל עפימ"ש בס' ייטב לב פ' אמור עה"פ שור או כשב, בדברי המדרש צדקתך כהררי אל, מה ההרים ראויים להורע כו' ומטיבים לעצמן ולאחרים, עפמ"ש העקידת

וכ"ש בתורת רועה צאנו, לכן מורא עלה על ראשו פן לא ירש כח אמיץ כזה מאבותיו, אשר ע"כ בראותו א"ע משולח ונעזב לנפשו מבלי עזר כח אבותיו בעבודה קשה שבמקדש, להיות מקדש ומעון לשכינת עוזו ית' במקום טומאה, אמר שיר המעלות (בשעה שהי' לו להיות בבחי' מעלין בקודש) אשא עיני אל ההרים (אל ההורים, ונעשה כאומר: אם אמרתי אשא עין לתקות עזר אל ההורים, שנמשלו להרים ע"ד מדרש הנ"ל מה ההרים כו' וכמ"ש הייט"ל הנ"ל, למלפני ולמעבדני" למי שכבר נתנו בי כח הלימוד והעבודה, הנה) מאין יבא עזרי (מהם, הלא גם הם לא נוסו בדרך הזה, אולם אילו הי' בידי עכ"פ איזה דבר חפץ מיד אבי, הצלה פורתא מיהו הוי, וכאמז"ל (ירושלמי נדרים פ"ט ה"א ומו"ק פ"ג ה"א) מקלו של ר"מ היתה בידי והיא מלמדת לי דעה, עי' בקרבן העדה ופני משה שם, דכל חפץ של אדם קדוש יש בו כח רוחני הקלוט בקרבנו, אבל אני אין בידי לא נזם א' כו', חזר ואמר, לית אנא מובד סברי מן בריי, אלא עזרי מעם ה' עשמי"ו (כשם שהי' הקב"ה עזרת אבותי בדרכם החדש שלהם), כן יהי' בעזרי גם אני בדרכי החדש.

ויצא יעקב. הה"ד אשא עיני אל ההרים כו', י"ל עפמ"ש בס' מקרי דרדקי ריש פרשתיו, רמז מוסר במ"ש רש"י ז"ל יציאת צדיק עושה רושם, שעשה רושם לדורות, איך יבקש אדם זיווג לרצון לפני ה', ופי' שם אשא עיני אל ההרים, ההורים, מאין יבא עזרי, זו אשה, כמ"ש אעשה לו עזר, כמו שעשו אבותינו כגון יעקב ע"ש, ועד"ז י"ל המשך כל המקרא, עזרי מעם ה', אני מבקש אשה כזאת שנהי' עם ה', כאמז"ל איש ואשה שכי' שרויה ביניהם, וזיווג אמת לעסוק ע"י בתורה בטהרה להחזיר עטרה ליושנה כקודם חטא עה"ד, כמ"ש בראשית ברא אלקים, על כונה שיהי' את השמים ואת הארץ בקשר יחדיו, והארץ היתה תה"ו, הארץ גרמה את פירוד הדבקים כמו שפי' בס' שעה"מ, וה"נ זיווג איש ואשה הוי כזיווג שמ"ו, כמ"ש הוזה"ק איהו שמים ואיהי

יצחק שער מ"ב עה"פ מי יתן והי' לבבם זה להם ליראה אותי כו', דהבדל גדול בין דבר הנעשה מכח עצמותו ורצונו לדבר הנעשה מהכרח זולתו, על דרך משל בין עובד הש"י מרצונו הטוב, לעבודה מהכרח יראת העונש וכיו"ב, דעבודה שלא נרצה בעצמותו, הטבע דוחהו מעליו לבלתי התמד בו, וז"ש מי יתן והי' לבבם זה להם ליראה אותי דייקא ולא מיראת העונש, ואז תהי' העבודה כל הימים ע"ש ובס' א"י ומשם יתבאר דז"ש למען ייטב להם ולבניהם לעולם, כי עבודה לש"ש היא עצמי בנפש ומנחיל כח יראתו ואהבתו לזרעו אחריו, משא"כ בהכרח עונש איננו כ"א קנין חיצוני, עדאז"ל אין אדם מוריש קנס לבנו ע"ש, ובזה מפי' הייט"ל למען אשר יצוה כו', כי ינחיל כח עבודתו לבניו עד שיהי' בכח ההוא מעורר אותם לעבודת ה' אפי' אחר הסתלקותו וכאילו אז יצוה אותם, וזשז"ל מה ההרים כו' כל הצדיקים מטיבים לעצמן ולאחרים ע"ש באריכות.

ולפי"ז י"ל דיעקב אבינו ע"ה בצאתו לחו"ל מאויר קודש לאויר טמא, מבית אביו איש האלקים לבית לבן משוקץ ומתועב, אנחה שברה לבו ודאגתו תשחנו, פן ח"ו לא יוכל עמוד בנסיון לעבוד הש"י בדרך חדש לאפקא נהורא מגו חשוכא, את אשר לא נסה בה עד כה (עי' ס' דרש משה תהילים פ"ד י"א, וולה"ק בקיצור: בא"י נתקן יותר מאלף שנים של גלות, כי מי שבא לא"י מקבל נשמה חדשה מא"י, וי"ל דבקות עם הקב"ה, משא"כ בחו"ל המקום גורם שנחטא כולנו, כי אנחנו בין הקליפות והחיצונים ע"ש) וא"ת שכח אבותיו יעוררהו וזכותם מסייעתו, הרי יצחק אביו מעולם לא דרכה רגלו על ארץ טמאה, וזקנו אברהם, הלא נהפוך הוא כי נסיונו הראשון הי' שיעזוב את ארץ מולדתו, ללכת אל אוירא דא"י, ואע"ג דאח"כ כבר הי' לאברהם נסיון שמפני רעבון הארץ הוכרח ללכת מצרימה, מ"מ נסיונו גדול משל אברהם הרבה מאד, להיותו יושב בבית רשע ובמקום אנשי רשע שנים רבות

עפ"ז א"ש כפל בא השמש, לומר שיעקב הי' שלם בשתי הבחינות, בין בדבור בין בשתיקה, וזהו רז שמלאכי השרת משתמשים בו, כאמז"ל (חגיגה יג:) עתים חשות עתים ממללות, וקהלת אמר עת לחשות ועת לדבר וזו חכמה גדולה מאד להשתמש בכל בחינה במועדה, כמ"ש דבר בעתו מה טוב, לכן השתוקקו מלה"ש לראות צורתו של יעקב איש תם, שהי' תם ושלם בשתי הבחינות, וכמו שכבר הבאתי בשם זוה"ק פ' שלח דתם יותר שלים מתמים.

והנה סולם מוצב — ומלאכי אלקים עולים ויורדים בו, י"א בו בסולם י"א בו ביעקב, (מדרש) והנה ה' נצב עליו, ופירש"י לשמרו, י"ל דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי עפימ"ש בס' נאווה תהלה (תהילים נו) בשם גזוה"ק, דיש הבדל בין עוסקים בתורה לעוסקים במצות, דבעלי מצות מתנהגים ע"פ מלאך, כמ"ש חונה מלאך ה' כו', ובעלי תורה מונהגים ע"פ הקב"ה בעצמו והוא ית' משגיח עליהם בעין חמלתו, וההפרש כי שם אלקים כלול אף עם המלאכים, ואלקים בגמ' הטבע, ומנהיג את האדם ע"פ טבע, אבל בע"ת מתנהגים שלא ע"פ טבע, ע"ש, והנה כמו שאז"ל בגמ' האדם השפלים האבנים שהיו מריבות זו עם זו עלי יניח צדיק זה את ראשו כו', ה"נ שפיר י"ל שגם הנמצאים העליונים המלאכים היו מתלבטים ודוחקים א"ע להיות שומרים את האדם השלם, וז"ש והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו בסולם ובו ביעקב, דתרוייהו איתנייהו, דעולים ויורדים בסולם כדי לשמור את יעקב, כי באו מלאכים מן השמים לשמרו ולא נתקהלו והיו עולים בחזרה, ובאו מלאכים רבים ונכבדים מהם יורדים בסולם, אבל כולו לא צריכו, כי הנה ה' נצב עליו לשמרו, משום דיעקב אע"ה הי' עמוד התורה, לכן השגחתו ע"י כבוד ה' בעצמו.

ויחלום והנה סולם, י"ל שהראו לו מלאכי השרת שהנה הוא עצמו סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, שהאדם הוא

הקודש, כדוגמת הירח המקבל מאור השמש, כמ"כ השמש התחתון מקבל חיותו מהשמש העליון והוא אבינו יעקב איש תם יושב אהלים, מלשון בהלו נרו, שכח קדושתו יושב בשני המאורות הגדולים השמש העליון והתחתון, וכמוהו גם זרעו אחריו עד עולם.

עו"ל כפל הדברים, עפימ"ש בס' תכלת מרדכי (פ' ראה אות טו) וז"ל ושמתי כדכד שמשותיך, ובש"ס ב"ב ע"ה פליגי בה תרי מלאכי כו' חד אמר שהם אחד אמר ישפה, והקב"ה אמר ליהוי כדין וכדין, י"ל עפימ"ש בחולין פ"ח האמנם אלם צדק תדברון, לעולם יעשה אדם עצמו כאלם, יכול אף לד"ת כן, ת"ל צדק תדברון, וגם בד"ת אמרו בשעת המכנסין פזר בשעת המפורין כנס, וגודע כי שהם אבנו של יוסף, ובבחי תצוה כ' שמסוגל שיהיו דבריו נשמעין, (עפ"ז י"ל דהא דמצינו בש"ס, דאם אחד אמר דבר המתקבל א"ל משה שפיר קאמרת, דמשה אותיות שהם, וק"ל). ונקרא שמו צפנת פענח, שהי' מגלה רזין, ומעלתו בדבור, כמ"ש כי פי המדבר, וישפה אבנו של בנימין שהי' שותק, כמ"ש בבתי שם, שהוא ר"ת יש פה, שידע מכירת יוסף ושחק, וכי' הכוזרי לפרש לשמש שם אהל כו' תורת ה' תמימה כו' דהתורה היא שמש הרוחנית המאירה לנפשות, ולכן נקרא יעקב שמש, שהי' עמוד התורה, וזהו שנחלקו מלאכי ואמוראי, אם שלמות האדם ע"י דבור בחי' שהם או ע"י שתיקה בחי' ישפה, כמ"ש לא מצאתי לגוף טוב משתיקה, כו', ואמר הקב"ה להוי כדין וכדין, כי שני הדרכים נחוצים לשמש של תורה, וכן בשמש הגשמי אמר אין אומר כו' ובקצה תבל מליהם, דע"י הילוך השמש היא אומרת שירה, וכת"י שמש בגבעון דום, דע"י שתיקה נתקדש ש"ש, ע"י עקד"י שער לה ותבין, וגם בקטרוג הלבנה זכתה השמש בשתיקה, ע"י מהרש"א יומא כ"ב, א"כ בשתי השמשיות נחוץ ב' הדרכים הדבור והשתיקה, וז"ש כדכד שמשותיך עכ"ל ודפח"ת.

פ' בראשית, סי' לח ובפ' חוקת סי' ג', דכ' דוהו הרמוז דר"ע דרש את ה"א תירא לרבות ת"ח, דמני' מוכח דצדיקים גדולים ממלאכי השרת, ויצאה נשמתו באחד, לרמוז דכשהצדיקים באחדות בלא פלוגתא, אז המה גדולים ממלאכי השרת, ופי' בזה המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את ה', דמחמת המריבה והפלוגתא רבו גם על הלימוד של ה"א תירא, ע"ש, עפ"ז וי"ל מלאכי אלקים לפעמים עולים במדרגה גדולה מן הצדיקים, ולפעמים יורדים למטה מהם, ודבר זה תלוי בו ביעקב, אם בפלוגתא שנוי אם לאו. וי"ל דרמוז ג"כ במשאז"ל שהיו האבני' מריבות זה עם זה ואחר כך נתאחדו, לומר דבזמן הזה יש פלוגתא בין הת"ח שנקראו אבני קדש כמ"ש תשתפכנה אבני קודש, אבל לעתיד לבא את והב בסופה והיו לאחדים.

והנה סולם כו', עי' רבינו בחיי ז"ל כמה דרכים במראה הסולם, וי"ל עפימ"ש מהר"י אבוהוב ז"ל, בס' גהר פישון בדרוש לחופה, וז"ל ידוע, כי מן הראוי שחומר האדם יהי' הטוב שבחומרים, בעבור שנתן בו הצורה היותר חשובה כו', וג"כ מן הראוי שיהי' לו היותר טוב שבמזגים במה שהוא מזג אדם, אלא הוא בהכרח שיהי' לכל אחד מזג מיוחד לפי שממזג א' יבא כונה א' וממזג אחר כונה אחרת, ובעבור זה יבחר איש א' מלאכה אחת ואיש אחר מלאכה אחרת, ואם יהי' לכל האנשים מזג אחד יהי' לכולם כונה אחת ומלאכה אחת, ולא יהי' קיום לקיבוץ המדיני, וז"ש את הכל עשה יפה בעתו, לכל אדם עשה שיהי' לו נאה אומנתו, ובעבור זה אמר משרע"ה, והתברך בלבבו לאמור שלום יהי' לי, עיין של"א לא יהי' לי רע, לפי שזה האיש יתברך בלבבו לאמור שלימות יהי' לי כשאלך בשרירות לבי, שכן יחייב מזגו, וזהו טוב לקיבוץ המדיני, והוא למען הוסיף משלימות כונתו שהוא הרוה על חברי הצמאים, אז אמר, לא יאבה ה' סלוח לו, כי לאיש הזה יותר מועיל העדרו ממציאותו, לכן יעשן אף ה'. ואנו קהל עדת ישראל להתאחד שכלנו עם הש"י, אנו צריכים דברים

המקשר שמים וארץ יחדיו ע"י מעשיו ועבודתו, ולא זו בלבד ששלימות עצמו תלוי בו בעצמו, אלא גם והנה הוא אשר מלאכי אלקים עולים ויורדים בו, ואז"ל במדרש י"א בו בסולם וי"א בו ביעקב, וי"ל דל"פ, דאיהו גופא הוא הסולם, ומלאכי מרום וכל פמליא של מעלה תלויים בו, אם עולים אם יורדים דהכל לפי מעשיו, דכ"ז שישראל עושים רצונו של מקום מוסיפים כח בפמליא של מעלה, ואם לאו ח"ו מכחישין, א"כ כל העולמות מחכים למעלת ישראל שיגבר חילים נגד היצר סוכן בקרבו, עי' זוה"ק אחרי דס"ו, קב"ה כמה רתיכין כמה חיילין אית לי כו', קשור לכולהו עילאי בהו בישראל כו', כ"ז דישראל משתכחין בפולחני' במאריהון לתתא ה"נ לעילא כביכול, בזמנא דישראל בטלו פולחנא לתתא בטלי לעילא כו', ע"ש ובדף ע', ובזו"ח דמ"ט ת"ח בשעתא דישראל זכאין, כורסא יקירא דלעילא אסתליק לעילא לעילא כו', עש"ה, ואם יתחמץ לבב אנוש לאמור, אם כח אבנים כחי להתגבר על אבן גנף והר געש כזה, לזה אמר אמנם כנים דברייך דאלמלא הקב"ה עוזרו ל"ה יכול לו, אבל והנה ה' נצב עליו, לשמרו בל ילכד בפח יקוש של היצר, והבטיחו ויאמר אני ה' כו', הארץ, הארציות שלך, אשר אתה שוכב עליה, אם תכריע את חמריותך תחתייך, לך אתננה לשרת לפניך כמ"ש בכל לבבך בשני יצריך, ולזרעך, שגם לזרעך אחריך יקל לכבשו, כי כח המוליד בנולד.

והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו, ואז"ל במדרש, י"א ביעקב וי"א בסולם, כבר נודע המחלקות בין רמב"ם ורמב"ן אם גדולים צדיקים ממלאכי השרת או מלאכי השרת גדולים, עי' ס' עבודת הקדש מר"מ בן גובאי ז"ל, והשלה"ק כ' דאלו ואלו דברי אלקים חיים, דבזמן הגלות מלאכי השרת גדולים ולעתיד לבא צדיקים גדולים, דבזמן הזה שיש מחלוקת התנאים, מלאכי השרת גדולים, ולעתיד לבא לא יהי' פלוגתא צדיקים גדולים, ועי' בס' נחלת יעקב (מר"א מקראקא ז"ל) באבני שהם,

אחרים ושלמות אחרות מלבד הצריכים לקבוצ המדיני, וזהו לשונה אחודים וקשורים עם הסיבה הראשונה ית"ש, ולכן אמר הש"י והייתם לי סגולה מכל העמים, כל' יהי' בכם סגולות אשר מכל העמים, נראה דבכל העמים נמצאות הסגולות האלה, וזה מצד שכל הארץ לי הוא, אבל אתם עיין של"א ותהיו לי, כ"א ואתם תהיו לי, בשלמות אחרות מלבד הנמצאות בכל העמים, וזה שתהיו לי ממלכת כהנים וגו', וג"כ צריך שיהי' במנהיגם שלמיות רבות שאינם נמצאות באנשי הקבוצ, כגון חכמה גבורה ועושר כו', ע"ש (העתקתי כל דבריו הנוגעים למה שלפנינו, יען שאין ס' זה מצוי), וי"ל דזהו שהראה הקב"ה ליעקב אע"ה, שהוא ובניו המה הסולם המחבר שמים וארץ, ולא סגי להו במה שמוצב ארצה לעסוק בתועלת הקבוצ המדיני לבד, אלא צריך שיהי' ראשו מגיע השמימה, כי יעקב לא נקרא שלם כ"א עדש"כ ויבא יעקב שלם, שלם בגופו בממונו ובתורתו, שהם חכמה גבורה ועושר במובן האמיתי והפנימי, וכל זאת היתה להם יען כי הוא הסולם ומלאכי האלקים, שהם כחות הבריאה וההשפעה עולים ויורדים בו ביעקב. עולים בעלותו ויורדים ברדתו, וז"ש והנה ה' מוצב עליו, כמ"ש בנהר פישון הנ"ל, שאנו קהל עדת ישראל להתאחד שכלנו עם הש"י כו', וי"ל דמה שאמז"ל דהסולם הי' אמצע שפועו כנגד ביהמ"ק, שם רמוז דהעסק בשלימות קבוצ המדיני ועניני העוה"ז הוא דרך משופע ונכון ח"ו למועדי רגל, והעצה לזה בל ימוטו פעמיו, שיהי' האמצע והתוך של עסק המשופע הלזה מכוון נגד ביהמ"ק בחי' בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך, והי' העקוב למישור.

והנה מלאכי אלקים. ת"י: ענין ואמרין, איתון חמן יעקב חסידא דדיוקנין דילי' קביעי בכורסא יקרא דהויתון מתחמדין למיחמי יתי', בכן שאר מלאכיא קדישא דה' נחתין לאסתכלא בי', ולכאוי אמאי ל"ה המלאכים יכולים לראותו עד השתא, ולו"מ י"ל דכ"ז שהי' טמון בבית שם ועבר הי' מכוסה גם מעין מלאכי מרום,

כעין שהי' בביהמ"ק לפני ולפנים, דכתי' בי' וכל אדם לא יהי' באהל, ואמרו בירושלמי אפי' מלאך לא הי' לו רשות ליכנס בשעה שכה"ג שם, ועכשיו הי' להם שעת הכושר לראות פניו וזיו קדשו.

מה נורא המקום הזה, כי רש"י ז"ל תרגום מה דחילו כו', דחילו שם דבר כמו סכלתנו, וכונתו פשוטה לומר דאין הוא"ו לשון רבים וכמ"ש הש"ח, אבל רבינו בחיי ז"ל כתב, ומוזה ת"א מה נורא, מה דחילו, ולא תרגם מה דחיל בל"י, ולענ"ד י"ל הל"ר של "דחילו" עפמ"ש בס' עבודת ישראל פ' דברים ד"ה אחרי הכותו "דירושלם צירופו יר"ו של"ם, יר"ו עולה יראה, דבירושלם היראה בשלימות, כולנו יחד עושים באימה וביראה רצון קונם", וי"ל דרמוז זה בל' של דחילו, שהכל באים לכלל יראה שלימא באתרא הדין.

וזה שער השמי'. עי' רד"ק (ש"א יו"ד ג') שפי' שער לידע ממנו מה שגוזרים בתחתונים מן השמים, ועי' יש"מ שפי' אין זה ביהמ"ק העיקרי כ"א בית אלקים, הבית השלישי המקווה שירד מן השמים הוא העיקרי והתכלית, וזה הקודם הוא רק שער והכנה לאותו שירד מן השמים ע"ש הקדמתו הנפלאה, ועפ"ד ז"ל י"ל עפימ"ש הוא ז"ל בס' תפלי"מ (תהילים עג, טז) עד אבוא אל מקדשי אל, שיהי' לעתיד ה"ס והר תבור והר הכרמל וע"ג הר הבית, ועי' מקדש של מטה שהי' כבר ונגנו, כמב' בזהר, ועליו יבא מקדש של מעלה, מגדל עוז שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב ע"ש, לפי"ז י"ל דלעתיד מי שירצה לעלות למקדש של מעלה, יכנס מקודם במקדש של מטה, שהי' כבר ומשם יעלה ויבא למקדש השמימי, וא"כ זה שלמטה הוי שער לשלמעלה וז"ש וזה הנבנה ע"י בנ"א הוא שער ופרוודור לאותו של השמים.

והי' זרעך כעפר הארץ. לכאוי הרי בעושינ רצונו של מקום נמשלו לכוכבים, וי"ל דהבטחה זו ליעקב על בניו כשהיו בגלות, דכתיב ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם

לזה סייעתא דשמיא, כמ"ש לאדם מערכי לב ומה' מענה לשון (משלי טז) או יאמר ובגד ללבוש, היינו מדות טובות, שהם לאדם לבושי אורה, הכי נקראו שמן מדות, מלשון מדו בד, ושיהיו מדותי הגונים ומותאמים, לי, ע"ד שפירשתי באבות פ"ו, „ומלבשתו ענוה ויראה" דמי שאינו עוסק בתורה לשמה, רק למראית עין, אין הענוה והיראה מלבשתו (עס קליידעט איהם ניכט) כבגד שהוא ארוך או גוך, אבל בעוסק לשמה מלבשתו הענוה והיראה, וכו"ע מודים שכולו נאה כולו יאה, וז"ש בגד ללבוש. וי"ד יעקב נדר לאמר, לאמור לדורות שיהיו נודרין בעת צרה (ב"ר הובא בתוס' חולין ב' סע"ב אבל) והכי קי"ל בסמ"ג לאוין סס"י רמ"ב ובטוש"ע יו"ד סי' ר"ג ס"ה, וראיתי בס' תו"ת כאן שתמה על מ"ש בש"ע בלשון מותר, ולא מצוה, ובמ"ר ותוס' מב' דמצוה איכא, והניחו בצ"ע, והן אמת במדרש משמע ודאי דמצוה היא לנדור בעת צרה, אבל התוס' שם כ' דבשעת צרה שרי, כו' ע"ש, אמנם הרי המקור של ההיתר הוא המדרש הנ"ל, א"כ מצוה לישב דברי הש"ע בהשנותם מדברי המדרש.

וי"ל לענ"ד עפימ"ש הרמ"א ז"ל שם סי' רכ"ח סמ"ה בשם תשו' ב"ז דנדר שנדר בשעת צרה אין להתיר אלא לצורך מצוה או לצורך גדול, ואם התירו בדיעבד מותר, והש"ך שם ס"ק ק"ה, מחלק דאם נדר בשעת צרה לעשות דבר מצוה, אין לו התרה, משום דהנודר על דעת חבירו שעשה לו טובה אינו יכול להתיר בלא דעתו, קל וחומר לגבוה שענהו בעת צרה, דאין לך עשה טובה יותר מזה, ומאן לימא לן שהקב"ה מסכים באותה התרה, משא"כ בנודר בעת חוליו דבר חול כגון שלא יאכל גבינה, בזה יכול להתיר אפי' לכתחילה ע"ש, ועפ"ז אפשר לומר, דנדר של מצוה מצוה לנדור בעת צרה, משא"כ נדר של חול כגון שלא לאכול גבינה שהזיקה לבריאותו, גיהי דמותר לנדור בחוליו משום שמירת הבריאות, מ"מ מצוה ליכא, והש"ע בסי' ר"ג

כו', ואמר דגם בהיותם נמשלים לעפר הארץ מחמת חטאם, ומפני זה, ופרצת ימה כו' שיהיו נפוצים בכל אפסי תבל, ונברכו בכך כל משפחות האדמה ובזרעך, שאומות העולם יקבלו ברכת השפע של ישראל, וישראל ניוונים מתמצית כמבו' בזה"ק גם אז אל תירא עבדי יעקב לאמר ח"ו עובני ה', כי באמת והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל הגלות אשר תלך, והי' נכון ובטוח ג"כ כי והשיבותיך אל האדמה הזאת, ואף גם בהיותם בארץ אויביהם אל תאמר מהיכן ירק זה חי, אחרי שאומות העולם חומסים עקבי שפעם, כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי אשר דברתי לך, זה דבר הקץ, גם עד אז לא יהיו נעזבים מבקשים לחם, ויקץ יעקב משנתו, הגלות בחי' שינה ויאמר אכן יש ה' במקום הזה בגלות דכל מקום שגלו שכינה עמהם, ואנכי לא ידעתי, שגם אני אהי' עם בני בגלות, באמור אלי ה' ונברכו בכך — ובזרעך — ושמרתיך בכל אשר תלך, שבוה נחם יחזקאל הנביא את ישראל, שהראה לו הקב"ה את המרכבה על נהר כבר כמ"ש היע"ד ח"א בהספד בשנת תקו"ל בחודש אב, וכבר אז"ל צורתו של יעקב חקוקה בכסא הכבוד. שו"ר שכלל הדברים כבר כתב הדר הוא ברבינו בחי' ז"ל, שכ' „והנה הפרשה הבטחה ליעקב לשעה כו' גם לזרעו לדורות שיהי' עמהם בכל מקום שיגלו כו', שישמור אותם ושישיבם לאדמתם לבסוף כו"י ע"ש.

ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש, י"ל דביקש על התורה, כי בה כל חיי רוחו, ולא גרע משהמע"ה דהקב"ה א"ל שאל מה אתן לך ולא שאל רק חכמה, וז"ש ונתן לי לחם זו תורה, כמ"ש לכו לחמו בלחמי, לאכול, להשיג. וגם עם אמז"ל במדרש לחם להאכיל, ור"ל ללמוד וללמד, ובגד ללבוש, ואז"ל להלביש, ור"ל שאוכל להלביש עניני התורה ורזין דאורייתא בלבושי מכלול יופי, שיהי' התוכן אמת וטוב ולבושו נאה ומתקבל בלב השומעים, וע"ד שכתוב רחש לבי דבר טוב כו' יפופית מבנ"א הוצק חן בשפתותיך (תהלים מה) וצריך

1134577.html

הערות

דכ' סתם מותר לגדור בעת צרה, דכולל אפי' של חול כנ"ל, לזה כתב בלשון מותר.

והנה מלאכי אלקים עולים ויורדי' בו, ובמדרש י"א בו בסולם וי"א ביעקב, י"ל דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, עפמ"ש בס' דרש משה מהא דפ' הפועלים בגוהרקא דר"ת, דיש צדיקים שצריך מלאך להעלותו השמים, ויש עולה מאליו מרוב קדושתו, והמלאכים עולים אחריו ולא שצריך ללוי' שלהם, וזהו שרמזו לנו רז"ל ב' בחי' הנ"ל, דיש צדיק שמלאכי אלקים עולים רק בסולם דרך כבוד והוא עולה מעצמו ויש שעולים בו בצדיק כדי להעלותו, ע"ש ותבין.

אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי, י"ל דשם ה' מקום המקדש, ובחי' יעקב אז ה' ככה"ג ביוה"כ וה' צריך שמירה יתירה, כמו שלא ה' מניחין את הכה"ג להתנמנם, ואעפ"כ ה' אחד מיו"ד נסים שלא אירע קרי לכה"ג, וכמ"ש מהר"י יעבץ ז"ל פ"ה דאבות דהיצה"ר ויצ"ט אויבים זל"ו, וכאשר קרוב א' להיות מנוצח, שכנגדו יתגור שארית כחו להתחזק עליו ע"ש, ועפ"י פי' בס' תולדות יעקב יוסף בפי' וישלח, וירא יעקב מאוד ויצר לו, דר"ל יותר שה' יעקב ירא את ה' לטהר עצמו מכל פני' חיצונית, יותר ה' היצה"ר מתגבר ויצר לו ע"ש, והרי כתי' והנה ה' נצב עליו, ופירש"י לשמרו, דארו"ל שהיו רוצים לפגוע בו, אלא שהקב"ה כבי' עמד ושמרו, וז"ש אילו ידעתי לא ישנתי כמו בכה"ג, ובכאן ודאי ה' נס שהרי ישן ה', וי"ל דהשמירה ה' מ"ש ויקץ יעקב משנתו, ואז"ל אל תקרא משנתו אלא ממשנתו, וכ' הבעה"ט מתוך שהוא הוגה בתורה ביום גם בלילה לא שכב לבו מלהגות בה בחלומו. ובכה"ג אמרו שה' דורש כל הלילה או קורין לפניו, דהלימוד והקריאה הוא שמירה מעלייתא, ונתקיים ביעקב בשכבך תשמור עליך, וכבר אמז"ל ושמרתם זו משנה, ה"ג תשמור עליך, בעת שנתך התורה עצמה תשנה משנתה עליך ותהגה בה,

וישא יעקב רגליו כו'. יש לפרש המקרא ע"ד מוסר על זמן הגלות (כדאי' במדרש: ויאמר להם יעקב אחי, ריב"ח פתר קריא בגלות, ובודאי כונתו על כולה פרשתא, דאל"ה אין לפסוק זה שום קשר לפניו ולאחריו, אלא דדרכם זה לדבר ברמז, וישמע חכם ויוסף לקח) ובמעלת בתי כנסיות וב"מ מה המה לנו בגלות החל הזה (וכמו שדרשו ז"ל ע"פ וירא והנה באר בשדה, זו בתהכ"נ כו', ובודאי גם זה על הכונה הנ"ל ע"ש) וי"ל ע"פ המבואר דגדר האדם השלם להיות אבריו הגשמיים משועבדים תחת יד עיני שכלו, כמ"ש והחכם עיניו בראשו, משא"כ הכסיל בחושך הולך, רגליו מוליכות אותו אחר תאות בשריות והבלי העוה"ז, כמ"ש רגלים ממהרות לרוץ לרעה, כ"ש לפי מה שמפרשים רגל מלשון הרגל, והנה כבר אמז"ל דכשישראל עושים רצונו של מקום נקראים ישראל, וכשאינן ישראל עושים רצונו של מקום נקראים יעקב, וז"ש ע"ד רמז: וישא יעקב רגליו (כשאין ערש"מ בנשאו רגליו למעלה מעיני שכלו, עד בואו בעונו לידי זה אשר) וילך ארצה בני קדם (לארץ העממים ההולכים קדימה, ובימי עניו ומרודו זכר את מקדש ה', אשר ה' תוכו רצוף אהבה, כמ"ש האלשיך ז"ל, שה' מצורף מאהבה ויראה של כל ישראל, ובעלות בני' לרגל נתכללו שמה בכללותא חדא, והמשיכו עליהם שפע חיים ברכה וכבוד והתרצו לפני קונם ית' בקרבנותיהם, ועתה לבם כחלילים יהמה בהיותם על ארץ טמאה ובגוים לא מצאו מנוח, כי גורשו מעל שולחן אביהם שבשמים, ואין מקדש ואין כהן, ובאין קרבן לכפר, החטאים יתאבכו בגאות עשן, ובהאנקו דום בחזות הקשה) וירא (במחזה) והנה באר (אלו בתכ"נ וב"מ הנקראים מקדש מעט, ע"י זוה"ק נשא דקכ"ו. ועשו לי מקדש סתם דכל בי כנישתא דעלמא מקדש איקרי) בשדה (הגלות) והנה שם שלשה עדרי צאן (קדשים ג' כתות, צדיקים בינונים ורשעים ר"ת צבור) רובצים עלי' דכל תפלה שאין בה פושעי ישראל אינה תפלה, וימצא בזה נוחם לנפשו)

כונתה בזה", וי"ל כונתו עפימ"ש בס' דרך פקודיך במצות פו"ר חלק הדבור אות י"ב, דמייתי ראייה מכאן, דמי שישתנו משדלתו מצוה לפוקדה אפי' בחול, דעיקר אזהרת המקובלים הוא בכדי להמשיך נשמות קדושות, משא"כ בימי החול, אבל בגידון זה הרי נפקא לן מן התורה דהו"ל בנין דמעלי דלמדנו זה מלאה שיצא ממנו יששכר עיי"ש ובזה ידויק לשון הכתוב, „וישכב — הוא" ר"ל לפ"ז דוקא הוא אף שהי' בחול, משום דאשתו משדלתו, משא"כ זולתו.

אסף אלקים את חרפתי, פירש"י: „הכניסה במקום שלא תראה", מעמע דעכ"פ לב יודע מרת נפשו דחרפא איכא, אלא דעד השתא היתה באתגליא ועכשיו באיתכסיא, וצל"ד מה זאת, וי"ל עפמ"ש הספורנו דהחרפה הי' על שקיבל תפילת אחותה ול"ה מקבל תפילתה ע"ש, והנה רש"י ז"ל לעיל (מש"ס ברכות ס.) כ' דנקראת דינה, שדנה לאה דין בעצמה, אם זה זכר לא תהא אחותי כאחת השפחות, והתפללה עליה ונהפך לנקבה. ולפ"ז יוסף הי' בבטן לאה והוחלף בדינה, וכ"כ השל"ה במליצתו על דינה שהיתה יצאנית, משום דהוי לה מעיקרא טבע זכר, וכן יוסף הי' מסלסל בשערו כנקיבה דמעיקרא הו"ל טבע נקיבה, ולהש"ס הנ"ל נולד יוסף לרחל בתפלת לאה, ורחל ידעה זאת ברוה"ק, כל ענין ההתהפכות, לכן עדיין חרפה שברה לבה על שרק ע"י תפילת אחותה נולד לה הבן, אלא מכיון דעכ"פ ילדה גם היא, שוב אין החרפה מפורסמת, לז"א אסף אלקים את חרפתי, הכניסה במקום שלא תראה לזולת, אבל הלב יודע מרת נפשו, ואולי י"ל ג"כ דמשום כך דאבה נפשה בראותה ברוח קדשה את ההתהפכות, ותבט עינה במחזה גם טבע הסלסול של יוסף כמ"ש השל"ה, וגם המסתבב לו מזה שנתגרה בו הדוב אשת פוטיפר והמתגלגל מזה, ובזה א"ש מה שכתב יוסף ה' לי בן אחר, עי' רש"י, וי"ל משום דעדיין לא נחה רוחה בבן זה הנולד בתפילת אחותה ע"י ההתהפכות,

כי מן הבאר ההוא ישקו העדרים (עדר ה' בימי הגלות, אבל לדאבון רוחו ראה כי) והאבן (זה יצה"ר) גדולה ע"פ הבאר (כאילו עומד על פתח בית המדרש לבלתי תת אל הקודש פנימה, כירבעם ב"נ שהעמיד שומרים לבלתי לעלות ברגל, כי גם ביהכנ"ס הוא ע"ד ביהמ"ק לצרף בו כללות נשמות בנ"י, וז"ש) ונאספו שמה (באתכללותא חדא בלב אחד כאיש אחד) כל העדרים (למפלגותיהם, ואם באמת מתפללים שם בהתכללות רחימו דליבא, כחם גדול) וגללו את האבן (הנגף) מעל פי הבאר (העליונה) והשקו את הצאן (קדשים, בשפע קדושה, או יאמר, וגללו את האבן, היצה"ר מעל פי הבאר, מעל פתח ביהכ"נ לבל יבלבל אותם, ומדרגא לדרגא יעלו שגם את היצה"ר יהפכו לטוב, וז"ש) והשיבו את האבן למקומה (המיועד לזמן התיקון). וישמע חכם ויוסף לקח לפרש המשך כל הפרשה ע"פ רמז זה.

ויאמר להם יעקב אחי. מאשר קראם אחים, ידים מוכיחות עד כמה אהבו אבותינו מלאכת רועה צאן, וכן מצינו בכל הצדיקים, הבל, יעקב, שבטי י"ק מרע"ה, וגם דהמע"ה מאחר עלות הביאו לרעות ביעקב עמו (עי' זוה"ק שמות ד"כ: ד"ה ומשה) לזה קראם אחים.

ויאמר לו לבן אך עצמי ובשרי אתה. י"ל ע"ד צחות, אחר שחבקו ונשקו ולא מצא אתו לא כסף ולא זהב ולא מרגליות, אמר א"כ אך עצמי ובשרי אתה, ר"ל רק עצם ובשר בעלמא אתה, ועכ"ז עוד לא נתן אימון בו, וישב עמו חודש ימים, אתו במחיצתו להיותו עוין עליו, אולי מ"מ ימצא אצלו דבר טמון, כי הרמאי אינו מאמין בתמו של צדיק.

באהבתו אותה, י"ל דרבנותא קמ"ל, אע"ג דטבע האנשים מחייבת דמרוב אהבה יום לשנה יחשב, לא כן יעקב אבינו ע"ה, כי אהבתו את רחל לא היתה אהבה טבעית בשריית.

וישכב עמה בלילה הוא, עי' רש"י והספורנו, כ' ..מדעתו בראותו זריזות לאה וטוב

ולא לה בעצם וראשונה, לכך התפללה יוסף ה' לי דייקא בן אחר בבחי' ותכונה אחרת מכפי שהוא עתה.

אמנם בירושלמי ברכות פ"ט ה"ה אי' דע"י תפלת רחל נתהפך העיבור, וכן מבוי במדרש ס"פ ע"ב, וגם נראה שם דבנימין נתחלף בדינה, דהכי אי' שם, עיקר ברייתה זכר היתה ומתפללתה של רחל שאמרה יוסף ה' לי בן אחר נעשה נקיבה ע"ש ובמ"כ, והרי רחל אמרה זאת אחרי שנולד יוסף, והמהרש"א שם בברכות הביא תנחומא דדריש ג"כ ואחר ילדה בת, דהיינו האי דיוסף ה' לי בן אחר, ע"ש. ^{אוצר החכמה} עכצ"ל לפ"ז אין מוקדם ומאוחר בתורה, דלפ"ז דינה נולדה לאחר שנולד יוסף, והא דידן אויל לשיטת הבבלי, דהכי פירש"י לעיל. **הארץ** אשר אתה שוכב עליה, ואמז"ל קיפל הקב"ה כל א"י תחתיו, וי"ל עפמ"ש על מה אבדה הארץ — על עזבם את תורתו (ירמי' ט) ויעקב אע"ה ה' עמוד התורה, וי"ל דזהו שרמוזו ז"ל קיפל הקב"ה כל א"י תחתיו, ר"ל שקבוצ וקיום הארץ תלוי בתורה.

דנני אלקים. ת"י: והיכדין עתיד למידן ע"י שמשון כו', ולא מסר בידו ית עמא דפלשתאי, לענ"ד מ"ש „ולא" הוא ט"ס וצ"ל דמסר.

ויזכור אלקים את רחל, פירש"י מב"ר, שהיתה מצירה כו' שמא יגרשנה יעקב לפי שא"ל בנים. וקשה למה יגרשנה הרי הוא ה' לו בנים משאר נשים, וי"ל עפמ"ש רבב"ח ז"ל טעם שאמר יעקב ואעבדך שבע שנים כדי שתשלים רחל י"ב שנים ויום א' ותהי' ראוי' להריון, כי קטנה היתה בת ה' ואעפ"י שהיתה ראויה, הנה יעקב גוף של קדושה לא חשב להיות עמה עד מלאת הימים שתהי' ראויה לבנים ויוכל לקיים המצות, כי יודע ה' ב"ב שבטים שעתידיים לצאת ממנו, ומה תועלת שישא אשה ויהי' בטל ע"ש, הרי שכל ענינה של אשה ליעקב ה' רק להוליד הי"ב שבטים ולא על ביאה ריקנית, ח"ו, ובהיות רחל עקרה ואין בה תכלית הנרצה, מורא עלה על ראשה

שיגרשנה, ואי' במדרש כאן (פע"ג א) בהרבה תפילות נפקדה רחל שני' ויזכר — רחל בזכותה, את רחל בזכות אחותה כו' ע"ש, ועפ"ז אפשר להשוות תלמודא דידן, דבברכות ס' ע"א, אי' דבתפילת לאה ילדה בת, עם ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה דקאמר שם דרחל התפללה שתלד לאה נקבה, ועי' בס' תו"ת ע"פ ואחר ילדה בת, דהוכיח דעיקר כגירסת הבבלי, ולענ"ד לפ"ד המדרש הנ"ל תרוויהו קשוט וק"ל.

הידעתם את לבן בן נחור, וכ' הרמב"ן ז"ל ה' נכר וידוע בשם אבי אביו, כי הוא נכבד מאחיו וראש בית אבותם כו', ויתכן שהי' בתואל פחות המעלה ולא ירצה לבן שייחסו אותו האנשים רק לאבי אביו, כי כן מצאנו ויען לבן ובתואל, אולי ה' כ"ז למעלת אברהם כי היו כל המשפחה מתיחסים לנחור אחי אברהם עכ"ל, ובתה"ד ס"י כ"א פסק לקרות בן המומר לתורה על שם אבי אביו, והביא ראיה מכאן, וממ"ש ומפיבושת בן שאול ירד כו' וכ"פ ברמ"א או"ח ס"י קל"ט ס"ג, ובס' תו"ת כאן הביא דברי הת"ה הנ"ל, והבין כונתו דמפני שהי' בתואל רשע קרא אותו ע"ש אבי אביו, ועז"כ אמנם המפרשים כ' משום דבתואל לא היה מפורסם בעירו, חשש שמא לא ידעו למי מכיין ע"ש.

הנה מה דפשיטא לי' דהת"ה ס"ל דמ"ש לבן בן נחור הוא מטעם דבתואל ה' רשע, לא ניתן להאמר כלל, דמה אהני בזה הרי גם נחור עע"ז הוי, כמבוי בס"פ זו ברש"י ע"פ זאלהי נחור ובראב"ע שם (אלא דבאלהי אביהם נראה המדרש שם דיש בו ספק קודש ספק חול, ע"ש בת"א ובגת"ל"ג, אבל באלהי נחור כו"ע ל"פ דחול הוי) ותו דמה מקום לתקנה זו לקרות לבן ע"ש נחור, הרי הוא גופא גרף של רעי הוי, ובכ"מ קראה התורה את הרשע ע"ש אביו הרשע, ובודאי אין הקפידא רק כשמזכירים את אחד לכבוד כגון לקה"ת, אז אין להזכירו ע"ש אביו הרשע, וממילא עכצ"ל דמה שמביא הת"ה מלבן בן נחור, הוא ג"כ ע"ד שכ' הרמב"ן ז"ל דמשום דל"ה כבוד ללבן

להקרא ע"ש אביו שהי' פחות המעלה, הנהיג לקראו ע"ש נחור אבי אביו, והתוה"ק העתיקו על שם זה, ש"מ דשפיר נקרא בן פלוני, אף אם הוא אבי אביו, והכא דהו"ל יותרת הכבוד באבי אביו שפיר דמי לקרותו כך, ואין בזה משום מיחזי כשיקרא, והכי מוכח גמי ממה שהביאו הת"ה מן מפיבושת בן שאול (ש"ב יט, כה) והרי מפיבושת הי' בן יהונתן איש בריתו של דהמע"ה, מ"מ קראו הכתוב בן שאול לכבודו שהוא בן המלך, ולפי"ז דברי התה"ד הנ"ל עם הרמב"ן ז"ל שלובי זרוע הם, ע"י בגוף דברי התה"ד שלא הזכיר כלל טעם רשעות בתואל, וע"י עירובין פ, ע"א, ברה דבת יעקב, ופירש"י אביו ל"ה הגון לפיכך לא הזכירו.

ואגב אורחין אזכיר כאן מה שהעירותי על גליון הרמ"א שם, במש"ש בשם מהר"ם פאדואה סי' פ"ז, דאם הוא גדול והורגל באותה עיר לעלות בשם אביו והמיר אביו, קורין אותו בשם אביו כמו שהורגל, שלא לביישו ברבים, וכן אם איכא למיחש לאיבת המומר, ע"כ, והעירותי שם, דהמר"ם פאדואה ז"ל שם בסוף הוסיף וכי, "וק"ו ב"ב של ק"ו בג"ד שלפי הנשמע אביהם של האחים אף כי הוא מדומע בין הנכרים, דורש טוב לעמו ומטיב לקרובים ולרחוקים ולישרים בלבותם בגופו וממונו. א"כ מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו שנתחרט ויר"א, וככה שמעתי עליו מעדים נאמנים, א"כ ראוי לקרבו ולא לרחקו במקום מקדש מעט, כי ברור שאינו עע"ז, ודומה להא דפ' השוכר את הפועל, רב יהודה שדר ל"י כו' ע"ש, ויש לנו מזה פלס ומאזני משפט באיזה אופן ותנאי יש לנו לקרב את המומרים ר"ל, ולא לדחות האבן אחר הנופל. ולו"מ יש לענ"ד לומר, דאם יש לנו הוכחה על חרטתו ע"ד הנ"ל, והו"ל בחי' כונתו רצוי' ומעשיו אינם רצויים, אזי במה שאנו מזכירים אותו במקדש מעט שלנו, יש תקוה לאחריתו שיעזוב את בארות הנשברים וישוב אל מקור מים חיים מורשת אבותיו,

ואפשר דזהו כונת המהרמ"פ ז"ל במ"ש, לקרבו כו' במקום מקדש מעט".

ויחבק לו וינשק לו, ע"י מס' כלה רבתי פ"ג, וז"ל בעי לנשוקי ולא שבקי, חבקי' והדר לנשקי' ונקיף ל"י ליסתי, דייקא גמי דכתיב וינשק ולא כתיב וישק, כו', מה בין וישק לוינשק, וינשק בכל הגוף וישק בפה, ומנ"ל הכי, דכתיב שפתים ישק כו', כ"מ שני וישק אינו אלא כרושם ומצרף לחשבון ע"ש בברייתא המתחלת העבר רצונך. והדברים סתומים מאוד, ואולי י"ל בהקדם דברי צוהר התיבה (תיבת הדגש אות ח') ז"ל דין השלישי הוא שיבא דגש להורות על חסרון אות פרטית, אם להורות על חסרון נו"ן פ"א הפעל כמו לא תגע בו יד כו' או לחסרון נו"ן עה"פ כו'. ומה שתחסר הנו"ן יותר משאר אותיות, אחשוב אני, לפי שהברת הנו"ן היא עלולה להתבלע, לפי שקשה במבטא, כי אין לך אות שתגביה הלשון כ"כ למעלה במבטא כמו בהברת הלמ"ד והנו"ן כמ"ש החכם א"ע בס' צחות כו', גם בלא"ה תהי' הנו"ן עלולה להתבלע, לפי שמוצאה דרך החוטם, ובזה תשתתף גם המ"ם, ולהתחברות ב' הסיבות יחד בהברת הנו"ן לכן יסוד מוסד בטבע הלשון שתחסר הנו"ן בכ"מ שיתכן חסרונה, רק בראש התיבה לא תחסר לפי שלא יתכן להיות דגש חזק בראש התיבה להורות עלי', וראוי שתדע שלפעמים כתובה הנו"ן שראוי להיות חסרה כמו ובריתך ינצורו כו', וכל אלה ודומיהן הן להורות על הפלגת הענין, כי עיקר גדול אצלינו, כי קושי המבטא יורה על הפלגת הענין עכ"ל, הארכתי בהעתקו, כי דבריו ז"ל המה כקילורין לעינים להבין המקרא, ומועילים בכמה מקומות, ואין הס' מצוי ביד כל אדם.

מדבריו ז"ל אנו למדים, דבכ"מ שהכתוב מכביד על הלשון במלוי הנו"ן פ"א הפעל, זה יורה שאותה הפעולה בכבדות תתנהג בהפלגת התאמצות הפועל בכל ענין לפי מהותו ותכונתו והשתא י"ל דקתני בברייתא הנ"ל דלכן בעי לנשוקי ל"י ליעקב, ר"ל בנשיקת שפתים,

וי"ל דז"ש כרושם, אף שאינו אלא כרושם אחד, מ"מ הוא כאותו רושם המצרף הרבה תיבות לחשבון אחד כמו כן הנשיקה בפה, אף על גב דהוא רק פעולה קלה, מ"מ היא מתפשטת ברגש פנימי בכל חדרי הנפש ומצרפת רוחא דמנשק עם רוח המתנשק, וז"ש במדרש שהש"ר ישקני כו' ידבקינני.

ועיני לאה רכות. פירש"י בשם ש"ס ב"ב קכ"ג ע"א, שהיתה סבורה לעלות בגורלו של עשו ובכתה שהיו הכל אומרים כו', הגדולה לגדול כו', ע"י בשוח"ט תהילים. דהתנאי הי' שיעקב נוטל את לאה ועשו לרחל וצ"ע. וראב"ע ז"ל כתב, „ובן אפרים אמר שהוא חסר אל"ף וטעמו ארוכות, והוא הי'

חסר אל"ף", והעתיקו הרבב"ח ז"ל ולא העיר עליו כלל, סתמו כפירושו דדבריו נראין בעיניו, והגה במליצת עקיצתו של הראב"ע ז"ל ישנם ב' פירושים, הא' שהי' איש לא למוד מלשון מלפנו מבהמות הארץ, והב' שאם נחסר אל"ף מאפרים ישאר פרים שא"ל דעת כבהמה, ע"י ס' עזרה להבין, יהי' איך שיהי' עכ"פ היא עקיצה חריפה, כאילו הי' בן אפרים הראשון בדרך הזה, והלא זהו דעת ר"א (ב"ב קכ"ג). דא"י התם, מאי רכות, אילימא רכות ממש, אפשר בגנות בהמה טמאה לא דבר הכתוב כו', אלא אר"א שמתנותי ארוכות כו' ע"ש ברש"י, וכי מי שסובר כרב יאמר על מאן דסביר כר"א, דחסר אלף הוי, כ"ש במילי דאגדתא, ע"י מהרש"א שם, ומדשתיק ל"י רבב"ח ז"ל ש"מ דאודי ל"י לראב"ע ז"ל, וי"ל אם אנחנו לא נדע מאן הוא בן אפרים, הראב"ע ורבב"ח ז"ל המה ידעוהו שאין כונתו ע"פ דרכו של ר"א שהיו מתנותי ארוכות, אלא כמשמעו שהיו עיני ארוכות ממש ר"ל גסות ובזה ודאי מטיל מום בקדשים הוי, ומדבר בגנותה של אותה צדיקת, הן אמנם שגם הראב"ע כ' רכות כמשמעו, ואין ר"ח נוח"ה, דס"ל דרכות ממש הוי גנות לצדקת כמבואר שם, מ"מ הוא ז"ל בדרך בעל הפשט ס"ל דאין כאן גנות, דהרי כ' „ויש שואלים למה היו כן, בעבור שחשבו שמחשבות

ולא שבקי' יעקב משום זוהמת חלאת טומאתו, וכל הנופח מעצמו הוא נופח, ע"י זוה"ק משפטים דקכ"ד דבגין כך נשיקה בפה דהא פומא אפקותא ומקורא דרוחא הוא, וע"ד נשיקין בפומא בחיבותא ודבקין רוחא ברוחא דלא מתפרשין דא מן דא כו', וע"י עוד שם פ' תרומה דקמ"ו, ובס' שירי הנפש על שיר השירים א' ב', ומה"ט לא שבקי' יעקב ללבן לנשקו בפיו שלא יתדבק רוחא דמסאובתי ברוחא קדישא דילי' ח"ו, ולכן ברמאותי ברצותו דוקא לטמא את יעקב ברוח שפתיו לקחו בזרועותיו זרועות רשעים וחבקו בתמונת דוד נאמן, וכונתו היתה להחזיקו בחוזק יד כדי שיוכל לנשקו בפיו, וושאו"ל חבקי' והדר לנשקי', ונעשה לו גם ונקיף ל"י לסתות שלו, עד שלא יכול לשום פיו על פיו של יעקב, או לכל היותר רק בנגיעה בעלמא, ולא יכול למשדי ב"י זיהרי', ואף גם זאת רק ביגיעה והתאמצות רב, וזהו שאמרו „דייקא נמי דכתי' וינשק ולא כתיב וישק", וכדלעיל דמילוי הנון בכהאי גוונא מורה על הכבדות וההפלגה, ואתי נמי שפיר מ"ש „ונשק בכל הגוף" כמו שעשה לבן שחבקו והתאמץ בכל גופו לזה כתב וינשק, משא"כ „וישק בפה", שהוא בקלות, ומ"ש „כל מקום שני' וישק אינו אלא כרושם ומצרף לחשבון", י"ל עפ"י הנ"ל וישק בלא נו"ן המורה על קלות הפעולה, דאינה אלא בפה, מ"מ היא כרושם המצרף לחשבון, רצה לומר שהוא מועט המחזיק את המרובה כעין כתב של רושם, דרושם אחד יש במובנו כמה מלות, כגון הא דכ' רבינו חננאל ז"ל ס"פ הבונה, וז"ל סופרי המלכים והשרים שלהם יש להם כתב שקורין אותו נוטריקון ואומר המלך לסופר כתוב טופס, והמלך מסדר לפניו בפיו מילה שמשמשת כמה, ובשיטה אחת כותב מגילה, וזהו נוטריקון עכ"ל. וע"י ערוך ע' נוטריקון שכי' אות אחת שנעשית סימן לכל דבר ע"ש בהגהת א"ב, וראיתי או שמעתי שהוא ראשי תיבות נוטר קוין, ור"ל כותב קוין, ע"י ערוך ע' נטרין, ואפשר שזהו הנקרא סטנוגרפיא,

לפימ"ש התוס' בקידושין יש פלוגתא בזה, וכוונתו ז"ל על התוס' שם נ"ב ע"א, ד"ה והילכתא, באומר בתך מקודשת לי סתם, והי' לו ב' בנות, דהר"ת ס"ל דיש לנו לומר דהגדולה קידש משום דלא יעשה כן במקומנו כו', והר"ר מנחם מיוני נחלק עליו, דזה אינו לא לרבא ולא לאביי, אמנם לפי מה דמשמע מדברי התוס', לר"ת אין לחלק בין בכורה לגדולה, ברם דבלאו הכי מ"ש במע"צ דיש פלוגתא, ע"כ צ"ל דלאו דוקא קאמר דהמחלוקת במק"ע, דהרי התוס' מסיימי וכ', ואף ר"ת חזר בו ולא עבד עובדא, והרא"ש כ', ולא להלכה למעשה אמר כן, וי"ל הכונה דגם לאחר חזרה דעתו של ר"ת ז"ל דמצד הסברא לא יעשה כן כו', אלא דלמיעבד עובדא בקידש סתם למימר דהגדולה מקודשת ודאי, ע"ז חזר בו מפני ראי' אלימתא של הר"ר מנחם מיוני ז"ל, והודה דצריכות גט, ומ"מ לא שביק ר"ת סברתי' לגמרי, וזהו שדייקו נמי התוס' באריכות לשונם במ"ש, חזר בו ולא עבד עובדא, דהך סיומא ולא עבד כו', שפת יתר הוא, אלא ודאי כמש"ל דרק לענין למיעבד עובדא כנ"ל חזר בו, אבל היכא דליכא למיעבד עובדא להתיר חשש דאחות אשה, נקיט סברא דלא יעשה כן כו' בידי', ואפשר דמ"ש המע"צ דיש פלוגתא בזה, כונתו ג"כ עד"ז דאי שרי לכתחילה להשיא קטנה לפני הגדולה, עדיין יש פלוגתא בין הר"ת ור"מ מיוני ז"ל, אמנם לענ"ד אין כאן הכרח לזה, די"ל דלכתחילה גם הר"מ מודה דלא יעשה כן, שוב ראיתי מבוא' כמ"ש בדעת ר"ת לאחר חזרה, בט"ז יו"ד סי' ר"ח ססק"א, שהביא דברי הרא"ש הג"ל, וכ' משמע להלכה בלא מעשה הי' סובר אפי' בבתך מקודשת לי נתכוין על הגדולה, שאני הכי דאליה לי' לר"ת הך סברא דאין אדם משיא הקטנה לפני הגדולה, כיון דקרא כתי' לא יעשה כן כו' ע"ש.

והרי זה כמבואר בב"ח יו"ד סי' רמ"ד סי"ג, על מ"ש הטור ובמסיבה של משתה או של נשואין הולכין אחר הזקנה להושיבו בראש, כ' שם ז"ל תימא אמאי איצטריך לפרש על

השם כמחשבותיהם וכל הגבראים ראויות צורתן להיות שוות, ודעתו כדעת אמוראי (ב"ר פ"א) דתרגמו קמי' דר"י ועיני לאה הוו רכיכין, אלא דר"י גער בם ואמר עינוהי דאמך הוו רכיכא ומאי רכות בבכי, ע"ש ובנתי"ג.

לתת הצעירה לפני הבכירה, עי' בס' תפלה למשה (תהלים פט כה) שהראה לס' חוזה דוד תהילים ח' מ"ש בשם מהר"ם זכותא עה"פ לא יעשה כן במקומינו כו', ובהג"ה שם כתב דאפשר כונתו במקומנו מקום הסט"א שנופלים תחת הזמן לא יעשה כן לתת הצעירה וגו' אבל בקדושה אין קדימת זמן מעלה, עכ"ל, ומשמע דתפיס במושלם, דאנן בדידן ליכא קפידא כלל בקדימת הזמן וליכא למילף מדברי לבן דבישראל שאני, אע"ג דהתורה העתיקה דבריו, והכי מסתבר דיותר יש לנו ללמוד ממה שיעקב רצה לישא את רחל הקטנה, ובס' מעגלי צדק כאן כ' דנשאל ע"ז אם מותר בזמן הזה, וכ' וז"ל: נ"ל פי' דקרא עפמ"ש הא"ע עמ"ש ותאמר הבכירה, דהי' לו עוד אשה, דאל"כ הול"ל הגדולה, אבל בכירה נקראת כבכור פט"ר, וכמו שנותנים כבוד לבכור כמ"כ להבכירה, אך ה"ד ביניהם דברתא כברא, לכן צריכ' הקטנה לכבד הבכירה, וזהו אינו לכבוד לה שתנשא הקטנה תחלה, ולפי"ז אם אינה בכירה רק גדולה, ודאי אין לאסור, רק אפי' היא בכירה ה"ד ביניהם, אבל לדידן אין חשיבות לנקיבה, וא"צ לדקדק בזה כלל, לכן אמר לבן, אף שאין אנו אומות העולם ולדידן אין חשיבות להבכירה, אף על פי כן לא יעשה כן במקומנו, שבשביל העולם א"א לעשות כן, שהם אוה"ע יקפידו ע"ז, ולפי"ז בישראל לכ"ע אין לדקדק בזה, אמנם עי' בתוס' קידושין סוגיא דהמקדש ה' נשים בשם ר"ת שיש פלוגתא בזה עכ"ל. הנה מעיקרא דעתו ז"ל שאם אין כאן משום כבוד בכורה אפי' בישראל אין קפידא אפי' בזכרים להקדים הקטן לגדול ממנו בשנים, ובדאיכא משום כבוד בכורה, אזי בישראל בזכרים יש להקפיד משא"כ בגדלות לחוד, ובנקבות ליכא קפידא כלל, אלא דמסיים דמ"מ

נשואין, טפי משאר מסיבה של משתה, ונראה דהאי של נשואין ה"פ אם אחים או אחיות יעשו להם נשואין, אע"ג שא' גדול מחבירו בחכמה לא יקדימו נשואין לקטן בשנים מפני שגדול בחכמה דהכי אי' בפ' יש נוחלין גבי בנות צלפחד, להלן מנאן הכתוב דרך גדולתן וכאן דרך חכמתן, ופ' רשב"ם להלן כשנישאו כו' ומסתברא דכך נולדו כדכתיב לא יעשה כן כו', וכאן כשעמדו לפני משה דרך חכמתן כו', ומסברא אמרי הכי דלא ליקשו קראי אהדדי, בישיבה בין לדין בין לשאר ישיבות של תורה כו', במסיבה של משתה וה"ה לנשואין כבנות צלפחד כו' עכ"ל. והרא"ש בפ"ק הביאו בפ"ק דקידושין, וז"ש גם רבינו ובמסיבה של משתה או של נשואין, כלו' או אם יעשו נשואין הולכין אחר הזקנה להושיבו בראש, דבין במסיבה ובין בעשיית נשואין יקדימו לגדול בשנים כו' עכ"ל הב"ת, והעתיקו הש"ך שם סק"ג, נמצא דבין בזכרים ובין בנקבות מקדימין את הגדול או את הגדולה בשנים בנשואין.

והגאון מהרש"ם ז"ל בס' תכלת מרדכי כאן, כי דיש להבין מדוע פסקו התוס' והש"ך כדברי לבן, הרי יעקב רצה לישא את רחל הצעירה, וכ' ונראה לפמ"ש בנח"ק פ' זו בשם ר"א דרחל ולאה תאומות היו, אלא דלאה נולדה לפני רחל, ורש"י פ' תולדות כי דהקודם בלידה תאומים הוא האחרון ביצירה, ויעקב חשב א"ע בכור מפני שהוא בכור ליצירה, לכן יעקב לשיטתו חשב את רחל לבכורה, אבל לבן חשב לאה לבכורה לפי שנולדה מקודם, ולזה אמר לא יעשה כן כו', א"כ גם יעקב הסכים שלא להשיא הצעירה לפני הבכירה, אלא שהי' סובר דרחל היא הבכירה.

אבל בספרו שו"ת מהרש"ם ח"ג סי' קל"ו, כי דאיסור זה אינו אלא בכלל נימוס ודרך ארץ, הגם דביו"ד סי' רמ"ד הובא דבר זה, מ"מ אינו דין גמור, ועי' תוס' קידושין נ"ב דמוכח דעל טעמא דשארית ישראל לא יעשו עולה יותר יש לסמוך מעל סברא דלא יעשה כן במקומינו, וע"ש ברא"ש ובתו' רש"ל סי' צ"ט

וטו"ו יו"ד קס"ט סק"ט, דבעושה משום דחק ליכא משום שארית ישראל לא יעשו עולה, וא"כ ה"נ בזה, ובתשו' א' כתבתי דד"ן ל"ש רק בב' בנות, משא"כ בבן ובת, שהבן מצווה על פריה ורביה ולא הבת עכ"ל בקיצור. הנה התשו' שרמזו עלי' לעת עתה איני יודע היכן היא, ודין ב' בנים גדול וקטן ושניהם כבר הגיעו לפרקן, ולהצעיר מזדמן שידוך הגון קודם להגדול, לא איתפרש בדבריו ז"ל כאן, דדיוקא דרישא וסיפא סתרי אהדדי, דממ"ש „ל"ש רק בב' בנות" משמע דוקא בבנות ולא בב' בנים, וממה שסיים „משא"כ בבן ובת כו'", משמע דוקא לגבי בת גדולה שאינה מצוה על פו"ר, אבל בב' בנים איכא קפידא.

ובס' ערך שי חו"מ סי' כ"א ד"ה פטור, באחד שעבר זמן הנשואין בטענה שהוא אנוס מתמת בן או בת גדולה שלא נשאת עדיין, ומחותן של הגדולה מעכב הנשואין, כי דל"ה אונס, והביא ראיה מקידושין ס"ד: דהמקדש בתו סתם אין הבוגרת בכלל, ואפי' שויתי' הבוגרת שלית כו', אפילו הכי לא שביק איניש מצוה דרמיא עלי' ועביד מצוה דלא רמיא עלי'. פירש"י בתו קטנה רמיא עלי' להשיאה ועליו מוטל המצוה, דכתי' ואת בנותיכם תתנו לאנשים ע"כ, ואם איתא דאין יכול להשיא הקטנה לפני הגדולה נימא דקיבל קידושין בעד הבוגרת, כיון דא"א להשיא הקטנה קודם, ועי' אה"ע סי' לו סט"ו, דאם א"ל הגדולה שיקדשה לפלוני, הוי ספק שמא קיבל הקידושין לגדולה, כיון דיש רמאות אם יקדש הקטנה לזה, וא"כ אם איתא דאיכא איסור לתת הצעירה לפני הבכירה, בלאו הכי תהא הגדולה ספק מקודשת ע"ש יתר דבריו ז"ל.

אמנם לענ"ד י"ל דמשם ליכא למיפשט רק בבוגרת וקטנה, דבוגרת לא רמיא עלי' דאביה להשיאה וקטנה רמיא עלי', י"ל דכיון דהבוגרת לא רמיא עלי', ליכא נמי משום קדימה, כיון דאין הבוגרת ברשותו, ואין לנו לדון רק בשתייהן ברשותו להשיאן, כגון בשתייהן נערות משתי נשים או תאומות כגון לאה ורחל

כדלעיל (עי' רש"ש שם ד"ה לא שביק) א"כ לענין עובדא דהתם אם תרוייהו נערות ניהו, שפיר י"ל דהוי טענת אונס, וצ"ע דלא נחית הגאון בעל ערך שי ז"ל לבאר זה.

והנה לענין בת ובן צעיר כבר כ' בתשו' מהרש"ם בפשיטות, דאין לעכב נשואי הבן דחייב בפו"ר מפני גדלות הבת דלכל היותר אינה מצווה רק בלשבת יצרה עי' ט"ז רס"י א', וכ"מ מדברי הב"ח ז"ל דכ' רק ב' אחים או ב' אחיות, אלא דלענ"ד י"ל דאפי' בב' אחים וב' אחיות נמי לא אמרן אלא אם שניהם מוכנים לנשואין או איכא למיזל בתר שנים, משא"כ אם הצעיר או הצעירה לבד מוכנת לנשואין, אזי אין החיוב להמתין עד שיזדמן אפשרות נשואין לגדול בשנים, דודאי הא דלא יעשה כן כו' לא עדיף מהיכא דאמו"ל זה קודם לזה, כגון תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם, מ"מ אם הקדים את המאוחר יצא, עי' ט"ז או"ח סי' תרפ"ד סק"ג (ובשו"ת קרית חנה סי' לו בתשו' הגאון מברלין ז"ל מ"ש ע"ד הט"ז הג"ל, ועי' בקה"י ח"ב סי' תס"ב וכבר כתבתי בזה שם בגליון הט"ז) והרי קיי"ל בכל דוכתי דשעת הדחק כדיעבד דמי, א"כ ודאי אין לעכב נשואי הצעיר שלפנינו מפני נשואי הגדול דליתגיהו קמן, ונשואי בנות צלפחד בודאי בכה"ג הוו, דל"ה עיכוב לאחת מחמת חברתה.

שוב ראיתי בס' פני יצחק מהר" מנחם נוויריה ח"ב בקונט' איסור קדושה (ד' מנטובה שנת עדתיך) בשם הר"ר חגיז בס' אורח מישור וז"ל ויש אשר יניחו מצותם (מצות פו"ר) לפי שי"ל אחים גדולים מהם ולא יעשה כן במקומם להשיא הקטן קודם הגדול, ע"ש כי שפך סוללה ע"ז בעים רוחו הטהור (ואינו כעת תחת ידי) ועי' ג"כ בס' חה"י בעניני שובבי"ם פ"ב דקל"ה ד"ה ומאנה שכי' ג"כ כפנ"י הג"ל ממש וכ' **ס** ~~ה~~, והאיש החרד על דבר ה' אל יפן אל הכסף ולא למנהג שהגיהנום שבאנשי עירו, וישתדל לישא אשה קודם שיבא לידי חטא, ובס' צל הכסף (מהגאון בעל אומר לציון) פי'

י"ח כ' בפשיטות מסברא דנפשי' דאין בזה אפי' מדת חסידים מדרצה יעקב לישא הצעירה", ואון לדבריו ז"ל מצאתי דלית לן למילף מלבן, מהאי דאז"ל (ירושלמי סוטה ספ"ה) ר"י אמר מעולי גולה ה' (איוב) וישראל ה', לפום כן ר"י למד ממנו ה' אבל, וכ"ה בב"ר בפ' וירא, מוכח דמנכרי אין ללמוד אפי' מילתא דמסתבר, אע"פ שנוכר בכ"ק, ודוחק גדול לחלק בין הכתוב בתורה להכתוב בנביאים, כ"ש בס' איוב דמרע"ה כתבו כמבו' בש"ס ב"ב י"ד סע"ב, ועיין בס"ח סי' תקל"א ובמ"א סי' קס"ז ס"ק יח ובמהרש"ך שם, שכי', ומדכתב קרא ודאי כדין דברה וכדי שאנחנו נלמד ממנה", הרי דפשיטא לי' דכל מה שכי' תורה יש ללמוד ממנו יהי' מי שיהי', וכבר הארכתי בענין ההוא בתשו' בס"ד.

כל אשר לבן בו, י"ל ע"ד רמז עפמ"ש השלה"ק דרכושו של אדם הוא כעין חלק מנפשו, וכבר דברנו בזה בס"ד בכ"מ, וי"ל דיעקב ברוח קדשו ידע מה שהוא מחלק נפשו של אותו רשע לבן, לז"א כל אשר לבן בו הפריד לבלתי קחת ממנו הנאה, כי דבר הכזיק ומפסיד לגפש צדיק ומטיל ארס ברכושו ח"ו, עי' תדא"ר פ"ה, ה"י בוכה כו' או שמא נהניתי מממונו של לבן", וי"ל דז"ש לבן, לו יהי כדבריק, ר"ל הלואי שימצא איזה כבש שאינו נקוד למען היות לו איזה תפיסה ביעקב ח"ו.

דרך נשים ל. י"ל ע"ד צחות, שאמרה זה ע"ד לחש, כאמו"ל (שבת קי.) האי איתתא דחויא חויא כו' תשקול ממזי' וטופרי ותשדי בי' ותימא דישתנא אנא. ופירש"י דרך נשים לי ולחש בעלמא הוא, ע"ש, ומשמע דאפי' ל"ה דישתנא מהני, דרך לחש, ולבן חויא בישא הוי, ועי' בס' דבש לפי מע"נ סי' ב' בשם תנחומי פ' טהרה, דקודם רחל אמנו, ה' האנשים רואים דם ועי' במדבר קדמות מע"נ סי' ט"ו, שראה איש א' מגדולי הקהל שהי' לו וסת בכל חודש רואה דם, ודרך נשים לו, ואם יתאחר וסתו יש לו צער, והוליד כמה בנות, והוא פלא ע"כ.

אוצר החכמה

יגר, יען כי הת"א איננו לשון כשדים וגם לא לשון סוריא, רק מעורבת משניהם ע"כ. ולענ"ד י"ל עפמ"ש רבב"ח ז"ל כאן וז"ל ע"כ הזכיר הכתוב גל ב"פ כו' כדי לרמוז כינתם בשם גלגל, כל' גלגל חמה, ונתבאר ענינו באותו שם שקרא לו לבן יגר שהדותא חשבונו גלגל חמה, והוא הי' אלוהו שהזמינו לעד כי שנוי הלשון מורה על ענין חידוש בל"ס ע"ש. ופשיטא דכונתו ז"ל עפ"י מספר קטן של יגר שהדותא דמספר קטן כ"ט כמספר קטן גלגל חמה (וכ"כ האלשיך ז"ל דיגר שהדותא מספר קטן כ"ט ובכללות התיבה עולה ל' כמספר אלהים אחרים. ר"ל כמספר קטן אלהים אחרים) ומ"ש ברבב"ח „סהדותא" בסמ"ך הוא ט"ס וצ"ל בשין, ועפ"י קרוב לומר דמה"ט שכל אונקלוס ידיו לבלתי שנות מלשוו המקרא ככתבו וכלשונו. ועי' ת"י בפסוק הבא ששינה ג"כ מאוגר לדגורא, ובפסוק נ"א ונ"ב חזר ותירגם אוגר, ומי חכם ויבין אלה השינויים! **מחנה** אלקים, עי' ירושלמי עירובין פ"א ה"י, כמה הוא מחנה כו', ר"י בן פזי אמר עשרה, כו' וכמה מחנה אלקים עשרה ע"ש בקה"ע ופנ"מ.

וינשק לבניו ולבנותיו. ת"י: ונשיק לבניו דיעקב ולבנותי דילי. נראה בעליל דלא רצה לפרש „לבניו" מוסב על לבן אלא על יעקב, ובנותיו כבר נאות להסיבו על לבן, דאי כונתו ג"כ על יעקב תיבת „דילי" מיותרת, וגם דהרי ליעקב לא היתה כ"א בת אחת, ונראה טעמו לא מבעיא לפמ"ש רבב"ח ז"ל לעיל ע"פ הבנות בנותי והבנים בני, בשם ר"ח ז"ל: „כזב לבן באמרו הבנים בני, שהרי כשאמרו בני בנים הרי הם כבנים, לא אמרו כן על בני בנות ע"ש, בודאי ניחא דמה"ט ת"י לבנוי דיעקב, אלא גם לפמ"ש בס' עין זוכר מע"ב אות ל' ע"ד ר"ח הג"ל, וז"ל ומקשי' העולם דדבריו היפך תלמוד ערוך, ביבמות ס"ב: ואני בעניי יישובתי קצת בלקוטי, וגם ראיתי תי' אחרים, ואת כולם לא נחה דעתי, דלשון ר"ח אינו מתישב דהדין הוא להיפך, ומוכת דלקושטא

ויתן פני הצאן. ח"י: ויהב בריש ענא משכיבותא כו' וכ' המפרש, פי' עיזא ההולכת בראש העדר, הוא לשון הגמ' ב"ק כו'. הגה הוא בב"ק נ"ב ע"א. אבל שם אי' משכוכית ע"ש ובערוך ערך כרכרשתא א' ובערך משכוכית, ובכל המקומות הוא בכף שני' ולא בבי"ת, והדבר מסתבר כן כמ"ש רש"י ז"ל שם בריש העמוד „דבר המושך כל העדר אחריו", ונראה דיש להגיה כן גם בת"י ופירושא דקרא לפי הת"י הוא „אל עקד" כמו „את עקד", שאת העקד נתן לפני הצאן.

ויצל את מקנה אביכם. ת"י: ורוקן ה' ית ביתא דאבוכון. לכא' מה ענין בית למקנה, ונראה דט"ס הוא וצ"ל „גיתא" כדמתרגם לעיל י"ג ב', או אפשר משום דלא פי' ויצל הפריש כת"א ורש"י, אלא „ורוקן", לכן פי' שרוקן את הבית בנתנו לי את מקנהו, וביתו נאמר בכח ולא בפועל, אבל זהו דוחק בעיני, ועוד דלמה השמיט מלתרגם תיבת „מקנה", לכן יותר נכון דט"ס הוא.

ותען רחל ולא. ת"י: ואתיבת רחל באסכמותא דלאה. הגה לכא' אין זה מהמוסר שתענה רחל לפני אחותה הבכירה, אמנם הרי כתיב לעיל וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה, וכ' רש"י ז"ל שהוא מטעם שרחל היא עקרת הבית, א"כ בודאי הי' עיקר דבורו ג"כ לרחל, וי"ל דיונתן בן עוזיאל קמ"ל דרחל שהי' לה לענות לא ענתה עד שהסכימה לאה בעצתה ושתענה תחילה ולאה בענות צדקה הודה על רחל שהיא עקרת הבית, או י"ל דבכונה מוסרית הי' עיקר דיבורו של יעקב לרחל בזה, יען כי דבר גדול עשה לבן ללאה בערמתו בתתו אותה ליעקב במקום רחל, והוי ללאה דררא דכפיית טובה, אם היו תהי' ראש המדברות בזה, עי' בס' מדבר קדמות מערכת כ' ס' ט"ו דברים יקרים מפז בענין כפוי טובה.

יגר שהדותא. ת"י: אוגר סהיד, אבל אונקלוס לא שינה מהכתוב, וכ' בנתינה לגר „אף שהפסוק הקודם תירגם גל בתיבת דגורא, לא רצה לשנות פה השם, ומה שלא תי' שם גל

ודינא קאמר, וצריך ישוב, והעולה מזה, דבני
בנים ובני בנות ה"ה כבנים, והוא הלכה רווחת
לענין פ"ו עכ"ל. ומצאתי בסוף ס' עין זוכר,
שכ' מו"ח ז"ל ע"ז, וז"ל אולם ראיתי בגליון
רש"א על יו"ד, שהביא ב"ר פצ"ד וז"ל אר"י
ב"ר אלעאי בני בנים ה"ה כבנים, ובני בנות
אינם כבנים, וזה חדש, ושיטת ר"ח אזיל בתר
דבריו וא"ש עכ"ל מו"ח זצ"ל. ואני מצאתי
להדיא בירושלמי יבמות פ"ו דבני בנות אינם
כבנים, אלא דמ"מ צ"ע דפשטות סוגית הבבלי
שם דלא כירושלמי, ועי' בס' בית הבחירה
להמאירי ז"ל על יבמות סוגיא הנ"ל, ומ"ש
מו"ח ז"ל בשם גליון רש"א, נראה טעות
הקולמוס וצ"ל „ביאור הגר"א", והוא ביו"ד
ס"י ר"מ אות ל"ד, ברם דברי הת"י בכל גוונא
א"ש עפימ"ש המפורשים ז"ל דלכך היו האמהות
עקרות כדי שיופסק מהם שלשלת היוחסין
מאבותיהן, א"כ בני יעקב לאו בני בניו של
לבן הם, והיינו נמי דאמז"ל אין קורין אבות
אלא לשלשה, ואין קורין אמהות אלא לארבע
(ברכות ט"ז: ועי' הנוסחא במס' שמחות פ"א
יו"ד, ועי' במס' ד"א זוטא פ"א ז', ובב"ר ר"פ
ויצא, ועי' בס' מדב"ק מע"א ס"י ב' שכ' ראיתי
בילקו"ר ע"פ נעשה אדם בשם מג"ע אופן ע"ד,
נעשה ראשי תיבות נמלך עם שמאי הלל, שהם
כלל כל נשמות הצדיקים לכן קראם רשב"י
במס' חגיגה בשם אבות העולם, כי הם ממש
אבות העולם, שמאי משמאל המרכבה הלל
מימין המרכבה כו' עכ"ל, ולפי הגי' במס'
שמחות ספ"י יש ליישב שפיר ע"ש ובנח"י
(ותבין) ועי' עוד בשו"ת חוה"ש ס"י ח' הובא
בפ"ת אה"ע רס"י ע"א.

נחשתי ויברכני ה' בגללך. י"ל על פי מ"ש
ביערות דבש דרוש וא"ו, דד' מיני
מתכות הם, כנגד מעשיו של אדם, ונחשת הוא
מעשים התלויים ביצה"ר, כגון אכילה ומשגל
הכרוך עליו מעשה נחש ע"ש ובס' פלגי מים
לבעל חו"ד על איכה ג' ז', שפי' בזה הכביד
נחשתי, והנה כל מעשה נחש הוא בכלל ארור,
כי אררו ה', ומעשים כאלה צריכים ברכה

להוציאם מכלל ארור, וי"ל דלזה אמז"ל דהתורה
מתחלת בבית שהוא ברכה ולא באלף שהוא
תחילת ארור, ולפי הנ"ל ר"ל דרך ע"י התוה"ק
מעשיו של אדם יוצאים מכלל ארור נחש לכלל
ברוך ה', וז"ש נחשתי, כל' הכביד נחשתי,
כפי' החו"ד הנ"ל, ול"ש בברכה, ועכצ"ל
ויברכנו ה' הוא בגללך, בהיותך איש תם יושב
אוהלים.

אמנם מ"ש היע"ד דנחשת רומז על מעשים
התלויים ביצה"ר, מעשה נחש, וצריכים
ברכה להוציאם מכלל ארור, לכאורה אינו
מתאים עם מדרש חז"ל דזהב וכסף ונחשת,
הם רמז על ג' אבות, ונחשת רומז על יעקב.
ויובן הרמז עפ"ד הזוה"ק (תרומה דקל"ח:)
ונחשת דא איהו גוון כגוונא דזהב, בגין
דאיצטבע מגוון דהב ומגוון דכסף, וע"ד מזבח
הנחושת קטן, אמאי איהו קטן כו', כד"א ודוד
הוא הקטן, ואע"ג דאיהו קטן כלא אתאחיד
בגוי' ע"ש, עי' במק"מ שם דר"ל מלכות שיש
בה הארת חסד וגבורה שנקרא זהב וכסף, ועי'
שם דקמ"ו סע"א ובמק"מ ובקה"י שם, דנחשת
הוא תפארת, וידוע דיעקב הוא מדת תפארת,
ואיקרי נמי קטן (עמוס ז) עי' חולין ס': ומ"ש
הזוה"ק אמאי אקרי קטן כו' כד"א ודוד הוא
הקטן, י"ל לענ"ד עפאז"ל (סוטה פ"ט מט"ו)
משמת ר"י קטנותא פסקו חסידים, וכ' הרמב"ם
ז"ל ופי' קטנותן של חסידים בכללם ושרשם,
לפי ששורש הדבר והתחלתו קטן עכ"ל, ודי
למבין, ובס' ילקוט חדש ערך יעקב ס"י ס"ט
הביא, דהא דאמר בלעם כי לא נחש ביעקב כו',
ר"ל איך אני יכול להם בכשפים כמו אבי זקני
לבן ולא היה יכול ליעקב בכשפים, וזה כי לא
נחש ביעקב, בימי לבן שבא בכח הנחש על
יעקב ולא קסם בישראל בימי בלעם. ע"כ.

וי"ל דאין הרמזים מתנגדים זה לזה, דאדרבה
משום דנחושת רומז על כח הנחש, לכן
מכונה יעקב בשם נחושת, לרמז שהוא כח
המבטל של הנחש, כנודע מסגולת לשון הקודש
שהפעלים משתמשים דבר והיפוכו והוא הדין
השמות, וכעין שהביא הילקוט חדש שם ס"י לו

ור"ן ורא"ש שלא יצטרך לישוב עג"ק ע"ש, ובחי' מהרצ"ח שם כ' שמעתי להקשות דהרי רשב"י אמר אפשר אדם זורע בשעת זריעה כו' תורה מה תהא עליה, הרי ששונא הי' את המלאכות, ואולם אין זה התחלת קו', דהרי הך דעשה צנא הי' ג"כ בשביל התורה, שעשה את הצנא לישוב עליה בביהמ"ד, ול"ה צריך לשבת על הקרקע, ותדע דהרי הרמב"ם באבות פ"ד הביא ראיות שגדולי חכמים עסקו במלאכה, הביא מגיטין ס"ז, ע"א דאמרו גדולה מלאכה שמחממת את בעליה ולא הביא מכאן עכ"ל. הנה מ"ש, "שעשה את הצנא" לא ידענא אמאי כ' שעשה דמשמע שהוא עצמו עשה את הצנא, והרי בש"ס איתא, "שקל", והיינו שהוא נשאו לביהמ"ד כפי' רש"י ור"ן שם על שקיל גולפא, א"כ ממילא אין מכאן קושיא על שיטתו של ר"ש דאמר אפשר כו' דבמה שנישאו בעצמו אין כאן איבוד זמן כלל מן התורה, דהרי בע"כ צריך לביהמ"ד ואין כאן רק שאלת כבוד, עז"א גדולה מלאכה שמכבדת בעלי', ועי' אבדר"ג פ' י"א, "אהוב את המלאכה כיצד, מלמד שיהא אדם אוהב את המלאכה, ואל יהי שונא את המלאכה, כשם שהתורה נתנה בברית כך המלאכה נתנה בברית שני' ששת ימים יעשה מלאכה וביום השביעי שבת כו' ושמרו כו' ברית עולם וגו' כי ששת ימים וגו'" (עי' בגוסחת הגר"א), וכ' בבנין יהושע ד"ה ואל יהיה שונא וכו' אפי' מלאכה בזויה לא יתבייש מבני אדם, ע"ש בכל ההלכה אריכות דבריהם ז"ל גודל מעלת וחביבות המלאכה, ועכצ"ל דאתיא לכאוי' רק כדעתי דר' ישמעאל, דאמר הנהג בהן מדת דרך ארץ, ואפשר דהא דקתני שיהא אוהב כו' ואל יהא שונא, דהאי תנא דס"ל כרי"ש קאמר שיהא אוהב המלאכה בדרך החלטי, וכלפי מאן דאזיל בשיטת רשב"י שתורתו אומנתו ועל ה' ישליך יהבו, מ"מ אל יהי שונא את המלאכה, ר"ל שלא ימאס את המלאכה בעיני מי דעושה כרי"ש, דלאו כל אפי'ן שוין כמ"ש בס' תוי"י בכ"מ ועי' עקדת יצחק שער כה בחלק השני, והנה מקום אתי

דהא דקאמר יעקב ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש, ולא אמר שמלה, מפני שרצה לטהר לגמרי הסט"א שהוא בגד בוגדים ע"ש, וכעין שכי' הכוזרי דשם אדם הוא מפני שעליו לזכך את האדמה שבו לצורה, ועי' זוהר הקדוש (בלק ד' רי"א). ז"ל אמר בלעם בתרין דרגין בעינא לאעלא בהו, בעינא לאעלה בהו מדרגא דיעקב ולא יכלנא כו' מסטרא דישראל ולא יכלנא, מ"ט בגין דשמא דא או דא לא אתקשר בזינין בישין, הה"ד לא הביט און ביעקב וגו' תאנא תרין דרגין אינון נחש וקסם, לקבליהון עמל ואון. אמר בלעם, הא ודאי אשכחנא לקבלא דהני יעקב וישראל, און לקבלי' דיעקב דאיהו קטיר בנחש (דאיהו כו' קאי על און, מק"מ) עמל לקבלי' דישראל דאיהו קטיר בקסם, כיון דחמא דלא יכיל אמר ודאי לא הביט און ביעקב וגו' מ"ט בגין דה' אלקיו עמו כו' ע"ש, והכל הוא מטעם דיעקב הי' תיקונא דאדה"ר שנפגם, ושופרי' דיעקב כשופרי' דאדה"ר קודם החטא, וגמר התיקון יהי' משיח צדקנו, גימ' נחש וישמח ישראל בעושייו בביא"ס.

וענתה בי צדקתי ביום מחר, ב' במסורה,
ואידך אל תתהלל ביום מחר, עי' במדרש ובבעה"ט, ועפי"ז ממילא יתפרש אם אתה תקיים אל תתהלל ביום מחר, יתקיים בך וענתה בי צדקתי ביום מחר.

את עניי ואת יגיע כפי כו', זכות מלאכה
עומדת במקום שאינה יכולה זכות אבות לעמוד, שני' לולי אלקי אבי וגו' א"כ לא עמדה לו זכות אבותיו אלא לשמירת ממונו, את עניי כו' ראה אלקים כו' שהזהירו מהרע לו בזכות יגיע כפיו, למד שלא יאמר אדם אוכל ואשתה ואראה בטוב ולא אטריח עצמי ומן השמים ירחמו, לכן נאמר ומעשה ידיו ברכת (תנחומא ס"י יג) וברבה אי' ר' ירמי' אמר, חביבה היא המלאכה מזכות אבות, שזכות אבות הצילה ממון ומלאכה הצילה נפשות כו', ומו"ח על הגליון המדרש הראה לעיין בנדרים מט: ושם אי' ר"ש שקל צנא על כתפי', אמר גדולה מלאכה שמכבדת את בעלי', ופי' רש"י ותוס'

להזכיר את אשר נודע לאחר פטירתו של אדמו"ר בעל לקט עני וצוק"ל שהי' לו חדר סתום וסגור, ולא הי' רשות אפי' לבני ביתו לבוא שמה, ובחיינו לא ידעו מה הוא, ואחר פטירתו פתחו החדר ומצאו בו כלי נגרות, אשר מדי פעם בפעם ואפשר בכל יום מימי המעשה נכנס שמה על קצת שעה ועשה מלאכת נגרות, וכיו"ב, לקיים דברי רז"ל כמאמרם, אהוב את המלאכה", שכל כך היו כל מילי דרבנן קדושים בעינינו, כאשר שמעתי מפיו הקדוש כמה פעמים, דחכמי הש"ס לא היו אנושיים, אלא נתגלו בעולם להורות לנו האנשים את דרך החיים, וכן הי' דעתו הקדושה על מרן הריב"ש וצוק"ל ותלמידיו הק', שכן הקדים לומר בספרו לי עובדא אחת מהבעש"ט עם מהר"ן מקאסוב וצוק"ל.

ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלקים זה. צריך לדקדק כאשר ראם ל"ל ועוד דהוה ליה למימר ויהיה כאשר ראם יעקב ויאמר כו', וי"ל דהכתוב מודיע לנו מגין הכירם יעקב שהם מחנה אלקים, לזה אמר כאשר ראם כבר בבית אבותיו, והי' רגיל בהם, ע"ד שכ' רש"י ז"ל בהגר, ועוי"ל דהן המה המלאכים שראה אותם בחלומם בצאתו לחו"ל ועתה ראם בהקיץ בשובו לא"י. שוב ראיתי שכדרך הזה הב' מבו' להדיא בזה"ק ברוך המאיר עיני המיחלים לחסדו.

ומזה נראה איך שע"י הגלות עלה ונתעלה יעקב אבינו ע"ה, דזכה בהקיץ מה שלא ראה מקודם רק בחלום, וע"פ הנ"ל י"ל דהיינו גמי הב' מחנות מלאכים שהיו עולים ויורדים בסולם, מלאכי חו"ל ומלאכי א"י כפירש"י שם, וז"ש ויקרא שם המקום מחנים, אלא דשם עלו מלאכי א"י ואח"כ ירדו מלאכי חו"ל ללכת עמו, ובינתיים הי' נצב עליו לשמרו, ובכאן בהיות יעקב גבוה ונשא ויקר, ע"כ ויפגעו בו בהקיץ מלאכי אלקים של א"י טרם עלות מלאכי חו"ל, והמה לא עלו השמימה, מזה הבין יעקב שעומדים לשרתו בשליחות לעשו.

ואבנה גם אנכי פירש"י: א"ל זקנך אברהם הי' לו בנים מהגר וחגר מתניו כנגד שרה. י"ל ענין חגירת המתנים, עפימ"ש הזוה"ק תזריע דמ"ג, ע"א בשעתא דב"נ אתי לאתקדשא לאזדווגא בנוקבי ברעותא קדישא דילי, אתער עלי' רוחא קדישא כו', וכ' בנצ"א שם אות ה' וז"ל: יש רא' שהתחלת ההתכוננות להזדווג עושה מיד פועל למעלה, ממ"ש הרב ז"ל בענין מנשה ואפרים, שכיוון שיעקב הי' מכויין לבוא על בלהה באותו זמן שבלבל ראובן מטתו, מיד נתעוררו ב' הנשמות ע"ש, וי"ל דחגירת מתנים הוא מליצה להכנה להזדווג ברעותא קדישא שלים, ובוה נתעורר גם למעלה שגם שרה תפקד, ועי' גודל פעולת ההכנה בס' עירין קדישין מה"ת בליקוטים ד"ה אמר על הפארשפיל ובדבור שאתריו, ועי' ט"ז או"ת רס"י תקפ"א, שהקשה למה יהיה עדיף ההכנה להמצוה מהיום עצמו שמקיימ' המצוה, ועי' מהרי"ל סוף היו"כ בהג"ה, שכ' בשם מדרש, דאותן ד' ימים נתן הקב"ה מתנה לישראל ואינו מתחיל למנות עוונותיהם אלא מיום א' של סוכות, ע"ש, מזה משמע לענ"ד דלא כט"ז.

והנה אנכי עמך, פירש"י: לפי שהי' ירא מעשו ולבן, י"ל ע"פ אמרו"ל (כתוב' קי:) כל הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוק, לכן כ"ז שהי' בא"י לא היה ירא מעשו, מפני השראת השכינה ועתה כצאתו לחו"ל, ירא הוא גם מעשו שירוף אחריו או מפני שרו, לזה א"ל הקב"ה אל תירא עבדי יעקב כי הנה אנכי עמך גם בחו"ל, וכבר כתבתי בשם רבב"ח ז"ל דאנכי פנימי יותר מאני, וא"ש מה דכ' „אני" הי' אלקי אביך, וכאן אמר „אנכי" דיעקב הי' מטתו שלימה, וגבי' כתיב תם דהוא יותר שלים מתמים כמ"ש הזוה"ק שלח, וי"ל דבשרו הקב"ה בזה, דגם בחו"ל תהי' השגחתו עליו ושמירתו יהי' אתו מבלי אמצעות שרי מעלה כלל, ויונח עם הכלל שכתבתי לעיל בשם השלה"ק ז"ל דכ"מ שכלל ישראל שרוים שם, הם ממשיכים להם קדושת א"י, ובוה יובן מאמו"ל שישראל נקראים ארץ, כמ"ש כי תהיו לי אתם ארץ

קפידא בהכי. וכ' השע"ת דאינו ראי' כ"כ, דכיון דמעשה נסים הי', שמא ל"ה בדרך דבקות זב"ז, כ"א נעשו גוש אחד בלול מכולם ע"ש. וסייעתא לדברי השע"ת מלשון הש"ס הנ"ל.

הכי אחי אתה ועבדתי חנם. ופירש"י כמו ותעבדני, ועי' אוה"ת. וי"ל ע"ד הצחות, דא"ל הלא אחי אתה ברמאות, היתכן שעד עתה עבדתי חנם, הגידה לי מה משכרתך, כמה כבר השתכרת בי עד עכשיו.

עוד שבע שנים אחרות. פירש"י הקישן לראשונות כו'. עי' יומא כ"ג: מת"ל אחרים פחותין מהם. ועי' ת"י שם וברמב"ם מס' תמיד פ"ה מ"ג, וצ"ע. וכבר הי' לי שיח ושיג בזה עם הגאון מהר"ח ז"ל מקיטוב.

ויזכר. כ' רש"י ז"ל הוא שייסד הפייטן האדמון כו'. הגהו ביוצר לר"ה המתחיל אבן חוג. ועי' שו"ת תשובה מאהבה ח"ר סי' א', אות י"א.

דודאים. כ' הראב"ע ז"ל וי"א כי יועילו להריון. ואנכי לא ידעתי, בעבור שתולדתם קרה. כך הובא לשונו ברמב"ן. וע"ש ברמב"ן מש"ב, וסיים: ואם הדבר אמת הוא בסגולה בהן לא בטבע, אבל לא ראיתי כן באחד מס' הרפואות שמדברים בהם עכ"ל.

ואני בעניי חזא הוית שמקור הדבר הוא במהג"ע (ר"פ תולדת דקל"ד): ז"ל: רנ"א מה הדודאים מולידים אהבה בעולם כו' ע"ש. והספורנו כ' דטוב אל ההולדה כמשאז"ל על השום. ובס' נתינה לגר ציין על הירושלמי שבת פ"ו סוף ה"ב וע"ש דישנם עוד סגולות באותן הדודאים לפי פי' הב' של הקרבן עדה שם, דיש סכנה למי שעוקר היברותין היינו הדודאים, ואמר התם דאסור לקרות פסוקים עליהם כדי לעקרום ע"ש. ועי' במדרש הובא בס' תולדת יצחק למהר"י קארו ז"ל פ' ויחי ע"פ יששכר חמור גרם, שראובן קשר חמורו לעשב א' והוא דודאים, והוא לא ידע, וכשבא מצאו מת, והסתכל בסבת מיתתו וראה שעקר החמור הדודאים, שכל העוקר אותם מן הארץ מת,

חפץ, וי"ל טעמו בו, כי חפץ הארץ בכם וגמשכת אחריכם, ויעקב אבינו ע"ה הרי הוא שורש כל ישראל, וע"ל שכבר הארכתי בזה בס"ד. עי' ויק"ר פכ"ב ו', א"ר יוסי אין מן הדא קריא לית שמע כלום, וכ' המ"כ שמכל הפסוקים האלה אין אנו שומעין, "חוצ", שבכל מקומות אלו הי' הארון, ובמקום הארון אינו קרוי חוצ, עש"ה. ראה זה חדש! ועי' רשב"ם תצא ע"פ כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחניך. ויצא יעקב כו'. עי' אוה"ת הקדוש מ"ש בתיבת חרנה. וכבר הארכתי בזה לעיל. וע"ד רמז י"ל עפאז"ל במס' תענית פ"ב דאפי' מבי כנישתא לבי כנישתא יצא ידי חובת גלות ומכפרת, וז"ש ויצא יעקב מב"ש, כיון שיצא רק מב"ש מיד וילך חרנה, החרון אף. ויצא. ובהפטרה אמר הנביא, "ויברח", והטיב אשר דבר בני היניק כמ' שמואל שי', דהתם סיפר הנביא עובדא דהוי הכי הוי שברח, ובכאן רצה הכ' לרמוז מ"ש רש"י ז"ל שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם.

ויקח מאבני המקום. כ' רש"י ז"ל שהיו האבנים מריבות כו'. ובחולין צ"א: ליתא תיבת מריבות, ושם איתא, "וכלן נבלעו באחד", ומשמע שכולם באו בתוך אבן אחת כמו דבר הנבלע בחברו כבליעת הפרות והמטות, לא התחברות לחוד. ורש"י ז"ל כ' כולם נעשו אחד. ולענ"ד יש בלשון חז"ל רמזא דחכמתא למ"ש בזוה"ק (פ' ויקהל ד' רכ"ט סע"ב) וז"ל: ת"ח יעקב כד הוה אזיל לחרן מה כתי' ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו, אליו תריסר אבנין קדישין וכלהו אתעבידו חד אבנא דכתי' והאבן הזאת כו', וקרי להו אבן, מ"ט, בגין דכלהו תריסר אבנין אתכלילו באבנא חד קדישא עלאה דאיהי לעילא מנהון ע"ש ובקה"י ומק"מ. וזהו שרמזו חז"ל באמרם, "וכלן נבלעו באחד", ר"ל באבנא חד קדישא עלאה. ועי' בשערי תשובה סי' מ"ב בשם א"ר שמתיר להפך הרצועה, והא ראייה מהא דויקח מאבני כו' שנעשו כולם אבן אחת, וק' דעדיין יש קנאה באיזה צד מונח על האבן, א"ו דליכא

וזה"ש יששכר חמור גרם, שהחמור הי' סיבת לידת יששכר שהביאם ראובן ע"ש. והשתא נחא מה קול הרעש הזה במציאת הדודאים ויקרותם, עד שרחל נאותה לעשות בם חליפין. וע"פ הנ"ל א"ש, דאע"ג דאינם יקר המציאות, מ"מ כיון דעקירתם סכנה, נמנעים לעקרם, ובהיותם תלושים המה יקרי המציאות. ועי' ספורנו ע"פ לכן ישכב עמך. ורמב"ן ז"ל ע"פ המעט קחתך, כ' דמחמת ריחן יש בהם פתוי לבעל, וי"א שהם עשבים יוסיפו התאווה לנשים ע"ש. ולפ"ד אלו י"ל דא"צ תי לומר שיש בהם סגולה להריון, ואפשר שגם כונת מדהנ"ע הנ"ל עד"ז שהם מולידים אהבה בעולם. ועי' זוהר בפרשתין ע"פ תני נא לי, דקנ"ז ריש ע"א דכ' סיוע איננו (הדודאים) לאיננו דמתעכבי ולא איננו עקראן ולא אתגזר עליהו אלא במזלא ע"כ. ועי' עוד שם דקנ"ז: ד"ה ויבא יעקב.

בכר הגמל. כ' ראב"ע: כמו שלחו כר מושל ארץ. הוא בישעי ט"ז א'. ועי' רמב"ם פ"ח ממס' תרומות מ"ו ובמוסגר שם במשניות שבגמ'. ויאמר יעקב לאחיו. פירש"י בניו כו'. עי' אזולאי בס"ח סי' שמ"ג.

ויצא. הה"ד אשא עיני אל ההרים כו'. אל ההורים למאלפני ולמעבדני (מדרש). י"ל עפמ"ש בס' אגרא דפרקא סי' פ"ו בשם האריז"ל דאם יש לו לאדם איזו קושי בלימודו סגולה לזה לצייר דמות דיוקנו דאביו או רבו ע"ש.

וראיתי בס' דבש השדה סי' כ"ח בשם הה"צ מלנצוט ז"ל דפי' הא דאי' בסוף מס' קידושין, רבי אומר אין לך אומנות שעוברת מן העולם, אשרי מי שרואה את הוריו באומנות מעולה, אוי לו למי שרואה את הוריו באומנות פגומה, דידוע שאם בא לאדם בהזדמנות איזה חטא הידוע ח"ו, הסגולה גפלאה שיצייר דמות דיוקנו של אביו, כמ"ש ויבא הביתה לעשות מלאכתו, עי' רש"י, והוא ג"כ סגולה להבנת הלמוד כמ"ש. ל. וזה"ש אשרי מי שרואה את הוריו באומנות מעולה בשעת למוד התורה"ק, אוי לו למי

שרואה כו' באומנות פגומה, היינו ע"ד לעשות מלאכתו ודפח"ח ושפ"י. עפ"ז י"ל דיעקב אע"ה כשיצא לאויר חו"ל, מורא עלה על ראשו פן יבולע לו ח"ו בהרהורים רעים וגם בענין לימוד התורה, לז"א אשא עיני אל ההורים למאלפני ולמעבדני, אביו ורבו, שיציירם לפניו בתורת סגולה הנ"ל לבל יכשל ח"ו. ברם שוב אמר, לית אנא מובד סברי מן בריי, עזרי מעם ה' עש"ו, ר"ל הלא יותר טוב לקיים שיל"ת, לצייר לעיניו שם הוי"ה ב"ה, כי מימיני בל אמוט. עי"ל מ"ש יעקב אע"ה מאין יבא עזרי. ע"פ אמז"ל (ויק"ר פכ"ז, ז') הן אתם מאין (ישעי' מ"א) אר"ה הן בל"י הוא אחד. אמר הקב"ה אומה אחת אתם לי מאוה"ע. מאין, מאותן שכתוב בהן כל הגוים כאין נגדו". וזהו שתמה יעקב, וכי מאין מאוה"ע יבא עזרי בברתי מפני עשו? חזר ואמר, לית אנא מובד סברי מן בריי, כי ישועתו תשגבני, ומעשה אבות סימן לבנים, שלא נסמוך ח"ו על שום ממלכה לחלצנו ממצר הגלות. ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש. והדקדוק ידוע, דפשיטא דלחם הוא לאכול וכו'. וכבר עמדו חז"ל בזה במדרש ודרשו, לחם להאכיל ובגד להלביש". וכבר דברתי בזה בס"ד במקום אחר. וי"ל עפמ"ש בס' תורת חיים (קאסוב) לפרש, הרחמן הוא יפרנסנו בכבוד, דר"ל בלבוש פרנסה, ע"ד ר"י קרי למנא מכבודותא, דכל אדם נברא עם מזונותיו, אלא דצריך לבוש לפרנסתו כגון חנוני ובע"מ, והעני החסרון שלו שאין לבוש לפרנסתו ע"ז מתפללים יפרנסנו בכבוד, ע"ש. ויל"ב ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש הלחם וק"ל.

ואבואה אלי. פירש"י: והלא קל שבקלים אינו אומר כן אלא להוליד תולדות אמר כן. וכבר כתבתי בזה בשם אחד קדוש מדבר. וי"ל בדרך יותר פשוט, ע"פ הידוע דבאדה"ר קודם החטא הי' המשגל אצלו כמצות הנחת תפלין ולא יתבששו. ול"ש ב"י שום קלות, ויעקב אע"ה שופרי' כשופרי' דאה"ר קודם החטא. (עי' ס' ייטיב לב ע"פ שכל את

להאסף שם, כדי שתמצא הנשמה מסלול ודרך לעלות ולשוב לשרשה אל האלקים אשר נתנה עכלה"ק.

אין זה כ"א בית אלקים וזה שער השמים. אילו הסיפא הי' מוסב על אותו מקום עצמו שהוא בית אלקים, הי' ראוי לומר והוא שער השמים. ועפ"ז גראה דזהו כונת הגאון מלבי"ם ז"ל, שכ' אין זה כ"א ב"א, ששם ישב אלקים על הארץ, ונגדו פתוח שער השמים שדרך שם יעלו התפלות והמע"ט לשמים להריק ברכת ה' ע"ש. ולענ"ד י"ל אין זה (מקום המקדש) כ"א בית אלקים, שהקב"ה הוריד כבי' כסא כבודו ית' למטה לביתו נאווה קודש, ומשם ישפיע לעולמות העליונים, וזה שלמעלה הוא שער השמים להעלות דרך שם השפעתו להשמים ושמי השמים, ומה"ט עולים תחלה ואח"כ יורדים, והבן.

(בהפטרה) ויברח יעקב שדה ארם. נשאלתי מאת הרב הגאון ר' ירוחם

אשר וואהרהאפטיג שליט"א בעהמ"ס אמרי ירוחם לש"ס, מ"ש דבתורה כתי' ויצא, והנביא אמר ויברח. והשבתי ע"פ שיש לדקדק, מה דל"א לחרן כמ"ש בתורה, ועוד דהל"ל לשדה ארם. והכל ניחא, דהתורה מספרת, ויצא יעקב מב"ש, דאע"ג שהי' בורח מפני עשו כמ"ש אמו ברח לך, מ"מ בצאתו מבית אבותיו הקדושים בפרט ומאה"ק בכלל יקשה עליו פרידתו, אך יצוא יצא לאט לאט, וכ"ז שהרגיש ריח אוירא דא"י, לא תלי ולא מרגיש אימת מבקשי נפשו לספותה ח"ו. אבל כשיצא מגבול א"י ודרכה רגלו על שדה ארם אז ויברח יעקב במרוצה בשדה ארם. ועי' ספורנו ויצא ל"א ההבדל בין גיסה לבריתה.

וישלח

וישלח יעקב מלאכים. פירש"י: מלאכים ממש. וכבר הקשו מג"ל להשתמש במלאכי מעלה. עי' מה שכתבתי לעיל ס"פ ויצא. ובזה"ק שם מבו' „משריין עלאין פגעין בי'

ידינו) ונשואי אשה גבי' הי' בלא שום נדנוד תאוה בשרית רק להוליד תולדות. ובאומרו הבה את אשתי כו', הי' אצלו כאומר תן לי התפילין שקניתי אצלך. וזש"כ רש"י ז"ל „אלא להוליד תולדות אמר כן", ר"ל כיון שכל כונתו ל"ה „אלא" להוליד כו', הי' יכול לומר כן. ולא מבעיא דלגבי הוא עצמו ל"ה בזה ח"ו שום קלות, אלא אפי' לבן הארמי השומעו נתפעל מתמימות לבבו ועוצם קדושתו, ולא חשדו בהתגברות תאות בשרים, דאילו הי' כן הי' תופסו בדבריו לאמר איה חסידותך, כי בודאי הי' עוין עליו תמיד למצוא בו שמץ דופי להשפיל כבודו כדרך האי סיטרא בישא, א"ו שדברות קדשו של יעקב איש תם, עשה גם על לבן הרמאי רושם של התפעלות, כי כן הוא כתם של הדברים הנאמרים באמת ובתמים הנובעים מלב בוער כתנור באהבת ה' ומצותיו. ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי. ות"א ואמר בקושטא אית יקרא דה'. וי"ל דיעקב אע"ה מדתו אמת כמ"ש תתן אמת ליעקב, ותמיד הי' עובד על השגת האמת מאין הפוגות, לכן לא הי' ישן גם בלילה, מיראתו שבשינה אי אפשר להשיג האמת. ואחר שבכאן חטפתו שינה שלא ברצונו וראה המראה הגדולה של הסולם בהתגלות הדבור האלקי אליו, אמר בקושטא כו' במקום הזה, גם במצב הזה של השינה (כמ"ש המו"נ דמקום היינו מצב ובחי', וע"ל ד"ה ויפגע במקום) השגת קושטא אמרי אמת אפשרי בו. ובענות צדקו לא החזיק טיבותא לנפשי' שהוא מצד עצמו זכה לבחינה זו, לז"א מה נורא המקום הזה כפשוטו, דהמקום גורם דבודאי אין זה כ"א בית אלקים וזה שער השמים, וכיון פתיחן שם לכל הבא לטהר. ועי' מלבי"ם ז"ל. ורבינו בחיי ז"ל פ' לך סד"ה ודור רביעי ישובו הנה, כ' ז"ל: או נוכל לומר עוד, כי רומז על מעלת הארץ הקדושה ששם שער השמים, בהמ"ק של מעלה מכוון כנגד של מטה, ומשם הנשמות נכנסות ויוצאות וע"כ אמר ישובו הנה, כלו' מכאן יצאו וכאן ישובו. ומפ"ז הצדיקים והחסידים נכספים